

К1'80

11

с (укр) 23
Ф83

ІЗ ЛІТ МОЄЇ МОЛОДОСТИ.

ЗБІРКА ПОЕЗІЙ

ІВАНА ФРАНКА

з п'ятиліття 1874 — 1878.

ЛЬВІВ, 1914.

НАКЛАДОМ

УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ВИДАВНИЧОЇ СПІЛКИ,

зареєстрованої спілки з обмеженою поручкою у Львові.

ПЕРЕДНЕ СЛОВО.

Дня 3 (15) мая 1913 р. мине сорок літ від того часу, як у студентським часописі «Другъ» появил ся перший мій вірш «Народні пісні». Перед тим уже, майже від самого 1868 р. я писав не мало віршами й прозою, будиши учеником гімназії в Дрогобичі, та все писане в тих часах попропадало чи то в мене самого, чи між добрими людьми. Мені не жаль тих плодів молодечої фантазії, і я не бажаю, аби хтось колись знайшовши де що з них подавав їх до друку. За те вважаю не зайвим відновити тепер пам'ять тих моїх перших поетичних творів, що появили ся в друку в перших п'ятих роках моєї літературної діяльності 1874—1878. Вони появили ся в згаданім уже часописі «Другъ» 1874—5 один (ч. 8) друкований

окремо в р. 1875 без мого підпису, в місячнику «Громадський Друг» 1878 і в окремій збірці п. з. «Баяди и розказы», виданій 1876 р. Не багато тих вішових плодів із моїх молодих літ, усього 30, і вони доси майже зовсім невідомі не тільки ширшій громаді, але навіть тим більш або менше вченим критикам та історикам літератури, що займалися оцінкою моєї літературної діяльності.

Я не з тих письменників, що звикли парікати на суспільність та на читачів, ані не з тих, що звикли піддаждувати свою працю під пануючий смак своєї громади. Занадто високо розуміючи покликане письменника я пераз у критичних хвилях не вагався стати в перекір пануючим напрямам, і ніколи не переставав виступати проти безгянності, тупоумія та заскорузлості не лише серед суспільності, але також, і особливо серед тих, що беруться провадити та проєвічувати її. Не можу сказати, аби ті могутні противниці не платили мені щедро глухою ненавистю, завзятимися нападами та клеветами, явним і таємним поборюванем моїх змагань і моїх праць. Так воно мабуть і мусить бути. Та про те я не нарікаю ані на своїх противників, ані

тим менше на свою суспільність, у якій бачу та почуваю чим раз більший зріст духового життя, культурності, дружності та жертволюбності, що творить окрасу всякого життя.

Жию вірою й надією, що ті високі духові прикмети будуть розвивати ся чим раз краше серед нашого народу, і що я дожию ще часів далеко щасливіших та радіснійших від тих, які прожив доси.

В своїй отсе вже близько 40-літній літературній діяльності я переходив ріжні ступні розвою, займав ся дуже ріжнородною роботою, служив ріжним напрямам і навіть націям, бо доводило ся попрацювати немало крім нашої української також польською, німецькою та російською мовою. Та скрізь і завжди у мене була одна провідна думка — служити інтересам мого рідного народу та загально-людським поступовим, гуманним ідеям. Тим двом провідним зорям я, здасть ся, не спроневірив ся доси ніколи і не спроневірю ся, доки мого життя. Може власне тому, що я непохитно стояв на тих основах і йшов за тими провідними зорями, я не міг удержати ся на все ані при галицько-руських русофілах, ані при галицько-руських народовцях, ані при га-

лицько-руських радикалах, ані при польських демократах та поступовцях, ані при німецьких поміркованих соціалістах, ані при соціальних демократах польських, німецьких та руських, і завше виходив із їх рядів, коли побачив у них недобір чи то сумління, чи то знання, чи то почуття обов'язку.

Випускаючи в світ новим, поправленим виданем оті перші твори моєї Музи, що побачили світ 40 літ тому назад, я чиню се в тім переконанню, що вони не принесуть їй сорому і кинуть деяке світло на початки моєї поетичної діяльності, про які тепер мало що кому відомо. Випускаю їх у світ у поправленій та мовно підчищеній формі, не змінюючи однак їх змісту. Тільки до деяких історичних оповідань додаю ті історичні жерела, що послужили їх основою: так само до одного вірша, що являєть ся парафразою одного уступу з послання апостола Павла до Коринтян, подаю той уступ у церковно-славянській мові. Чиню се з педагогічною метою, аби привчити не лише молодіж, але також ширшу громаду інтелігентних читачів до порівняного студіювання поетичних творів, у чім бачу одиноку безпеку перед легкомисними або

й зовсім безмісними осудами, якими так часто наші та інші критики стрічають незрозумілі для них поетичні твори, обсипаючи закидами або й наругами те, чого не могли або не захотіли гаразд зрозуміти.

До тих віршів друкованих давніше я додав у отьому виданню ще 4 недруковані доси, написані в рр. 1876—8. Із них три сатиричного змісту можуть видати ся декому передраними, бо натякають на відносини давно пережиті та на особи, що в значній частині перейшли вже до історії. Про те я вважав потрібним помістити їх тут, як зразки моєї суспільно-політичної сатири з тих давніх уже літ, а також тому, що основна ідея та тенденція тих сатиричних поем у нас мабуть не перестарієть ся ніколи.

Писано дня 2 мая 1913.

1. Народня пісня.

(Сопет).

Глянь на криницю, що із стіп могили
В стєну слезою чистою журчить:
В їй оці личко місяця блищить
І сонця промінь грає в чистій хвилі.

З грудий землі бють водянії жили.
Струї живої рух не кінчить ся й не спить.
Вода-ж погожа тисячі живить
Весни дітий, що в круг її обєли.

Криниця та з чудовими струями,
То люду мого дух, що хоч у сьм повитий.
Співа до серця серцем і словами.

Як початок тих струй усім закритий,
Так з темних жерел ті слова повстали.
Щоб чистим жаром серце запалити.

Друковано вперве в часописі „Другъ,
письмо для белетристики и науки“, 1874, ч. 3,
ст. 51, вид. д. 1 (13) мая.

2. Моя пісня.

Весна воскресла й облила
Природу морем красоти,
Мов мати доню вквітчану взяла
В любови обійми й доброти.
Її вже подув благодатний
У жерелі життя скунав,
Барв тисячами землю-матір,
Втіх тисячами душу вбрав.
І молодії весни діти
Красують ся і світ красять:
Душа їх — запах, а одіті.
Що й Соломона застидять.

Одно лиш пізно в землю впало
Мале зерно. Весна цвила,
Воно ще спало: з гробу встало,
Розвилось — ох, весна пройшла!
Дитя весни, воно не знало,
Що спеки літа не вдержить;
Все підіймалось, зацвітало, —
Ох, але сонце страх палить.

За що-ж, о Боже, тая доля
Малій тій цвітці весняній?
Чи так їй гинуть серед поля

В горячій спекоті літній?
Пошли, о Господи, з россою
Її свого ангела, нехай
Не вине тут перед порою,
Її сили, Отче, покріплай!

І рос небесних краплі впали
На цвітку, що вже гнулась в низ.
Що пупінки вже завмирали,
І налягав на неї хмиз.
Але роси небесна сила
Малую цвітку підняла:
Жадібно той паній солодкий пила
Й оовіжена жару літню знесла.

Сей пізний цвіт, що завядає
У спеці соняшній, — се я!
І як той цвіт, така сумная
Душа моя і жизнь моя.
Веміхалась доля — серце спало,
Прокинулось — а щастя нїт мені!
Чи то згоріло, чи пропало
Посеред хвиль на моря дні?

О Боже, чом не сталося так,
Як я благав? Чи я у неба
Просив багато? Мало так

Мені до щастя було треба.
Мов любий сон усе пропало.
Зістав я сам в самотині,
Рукою зимною обняло
Жітє мене в жити весні.

Та вдяка й слава тобі, Боже,
Бо мудра воленька твоя,
Нещастє жадне не спроможе,
Щоб нарікав на тебе я.
У вир жити мене ти кинув,
Та серце жаром запалив,
І мов на цвітку ту краплину
Роси небесної спустив.

Любов і пісня тов росю,
Що покріпля на шлях житя:
Я нею сильний перестю
Негоди земного бутя.

Друковано в часописі „Другъ“ 1874 р., ч. 4,
ст. 67—69.

3. Дві дороги.

(Сонет).

В вік до заслуги дві ведуть дороги
І дві корони життя нам може дати:

Одна трудить ся і калічить ноги,
А друга з вірою й молитвою страждати.

Щаслив муж і народ, якого воля
Судьби веде з одної та на другу,
Із поля праці до терпіня поля,
Щоб мовчки йшов через огні й наругу.

Аби ступав, мов нічу путник в полі,
З слезою в оці, та з надією в душі,
Що ще діждеть ся ранку, світла й волі.

І нас, брати, отак веде рука судьби:
Йдучи з молитвою на перекір недолі
Ідм до світла, щастя та любви.

Друк. у часописі „Другъ“ 1875, ч. 5, із
д. 1 (13) марта, ст. 120.

4. Наш образ.

(Сонет).

Чи бачиш, брате, ниву, що широко
Покосом встелена, як лиш засягне око?
Цвітки враз із шовковою травою
Упали стяті й лан покрили весь собою.

Чи бачиш ліса ти сумну руну,
Щербаті шні, сяги і зломи й трами?

Де велитень стояв, там за малу хвилину
Тріски, колоди, давньої краси відлами.

Та стій, часу пройде не много, і травами
Буйними вкриєть ся простір і пестримп
[цвітами,
А зруб одягнєть ся у свіжу деревину.

Так, брате, дієть ся із нами Русинами.
Стяла нас доля, та не вбила силу
Живу; ми встанемо й закресимо могилу.

Друк. в часописі „Другъ“ 1875, ч. 5, ст.
120—121.

5. Могила.

Кругом пустиння, піски й жар.
Блідєс небо наче тліє,
Цвіт похилив ся, лист зівяв,
Трава жовтіє, палєніє.
Серед стєну, серед пустині
Могила чорна та горда
Глядїть понуро в небо синє,
Пустиню сумно огляда.
Кругом як в гробі душно, тихо,

Житє поникло, жар палить;
Мов в серці схованєє лихо,
Не чути, а душа болить.
Нїде далекими стєнами
Слеза-криниця не блищить,
Мов серце стисло ся від рани.
Не має слїз, душа болить.

І відки-ж та в стєну могила?
Хто пам'ять тут сумну лишив?
Чне горяче серце вкрила
Серед пустині та пісків?
Кого нїлями слїз та горя
Судьба гонила жинь цілу.
І серед пісового моря
Приталанила тут до сну?
Чи може зрадик окайиний,
Що своїх відцуравсь батьків,
Розпукою й проклятем гнаний
Тут вік скінчив серед пісків?

О, нї, не зрадик пробуває
В тїм домі смерти, впавши в кут!
Святе тут серце спочиває,
Святе зотїло тіло тут,
Пророк, що слів огнєних жаром

Будив народ свій до життя,
Будив, співав, та все те даром,
Люд не довів він до путя.

Пророк, що піснї сильним громом
До серць братерських говорив,
Що правди віковичним дзвоном
В серцях свободи звук будив,
Не встояв... вороги неситі
Народ зкували, а співця
Прогнали з краю, і зложити
Кісток не дали край вітця.

І виросла над ним могила,
Пісок вкрив віщеє лице,
Померли ті, що читали та любили,
Ніхто тепер не силаче, не спімне.
Кругом як в гробі душно, тихо,
Житє поникло, жар палить,
Мов в серці схованеє лихо —
Не чути, а душа болить.

Друк. у часописі „Другъ“ 1875, ч. 11 із
д. 1 (13) червня, ст. 270—271.

6. Від'їзд Гуцула.

Бувай здоров, ти світе мій!
Верховино, тебе прощаю.
Прощай, зелений, пишаний раю!
Далекий світ, широкий край,
Рівнини, гори і Дунай
На мене деє чекають.

Бувай здоров! Тривожно в даль
Гляджу, а в серці тяжкий жаль,
О Черногоро, за тобою.
Хоч там багатий, пишаний край,
Хоч сріблом там пливе Дунай,
Нема мені спокою.

Бувай здоров! Ох, за тобою,
З якою будь стрінусь судьбою,
Не втихне туга в моїй груді.
Хоч там країна й золота,
Я серед неї сирота,
Бо там тебе не буде.

Бувай здоров! Не зинго хвиць
Минє, ти щезнеш із очей,
В даль паровіз помчить моє те тіло;
Та серце тут лишаю я,

І плисти-ме слеза моя
За шастем, що колись тут пролетіло.

Бувай здоров! Вже час минув.
Я там в далеку чужину
Жену, над хвилями Дунаю
Колись усяду, й сліз ручай
Проллю з очей в срібний Дунай.
Коли тебе згадаю.

Друк. у часописі „Другъ“ 1875, ч. 13 із
д. 1 (13) липня ст. 315—16.

7. Наперед!

Вперед, брати, та наперед!
Страшний бій жде на нас.
Най кождий в руки меч береть.
Зблизив ся слави час.

Не думаю сталевий меч. —
Ми шляхом мира йдем;
Тільки науки й правди меч
Врагів спалить огнем.

Вперед, ви юні сили, враз!
Оружтесь тим мечем!

Зачав ся бій і час на нас.
Врага ми рознесем.

Та-ж сильне рами молоде
І грому сила в нїм,
І хрест огнистий нас веде, —
Хто-ж видержить той грім?

Вперед, брати! Пора вже раз
Зламать Ляхів ярмо.
Нема в них сили проти нас.
Вони гинілі давно.

Вони, як кажуть, братя нам,
Славяни так, як ми;
Чи-ж братня се любов, братам
Бажать лиш зла і тьми?

Чи-ж братня се любов, братам
Жорстоко видирать,
Що найдорожше їх душам.
Їх нищить і здирать?

Чи-ж братня се любов, братів
За ближніх не вважать?
Вони нас вчать любови слів,
Самі-ж їх не держать.

Вперед! Нехай там валить світ
Міцкевич господин!¹)
На Русь щезне Польщі слід.
Вперед всі, як один!

Друк. у часописі „Другъ“ 1875, ч. 21, із
д. 1 (13) жовтня, ст. 489—90.

8. Хрест.

Вірш написаний як привіт митрополітові Йосифу Сембратовичу в день його іменин д. 26. грудня 1875 іменем питомців руської духовної семінарії у Львові.

Хреста нас знаменем хрестили,
Ростем під знаменем хреста:

---

¹) Натяк на ситузійстичну строфу в Міцкевича „*Odzie do młodości*“:

Hej ramię do ramienia! Wspólnymi łańcuchy
Opaszmy ziemskie kolisko!
Zestrzelmy myśli w jedno ognisko,
I w jedno ognisko duchy!
Dalej z posad, było świata!
Nowymi cię pchniemy tory,
Aż spleśniałej zbywszy kory
Zielone przypomniesz lata.

(*Пор. Dzieła Adama Mickiewicza, wydał dr. Henryk Biegeleisen, t. IV. Lwów 1893, ст. 22.*)

З хреста пливуть всі наші сили
І віра наша пресвята.

І під знаком хреста пречудним
Бороться наші предки все
І поступали шляхом трудним,
Як той, що тихо хрест несе.

І під знаком хреста лягали
Вони за віру в тему могил,
І під знаком тим побіждали,
Як Той, що пекло побідив.

Упали вороги, та тьмою
Покритий наш народ зістав,
І в тьмі непевною погою
Ступав, а сам, куди — не знав.

Гидкому налогу відданий
Він сам морочив ним свій ум,
Недавно скинувши кайдани
Став ворогам на сміх і глум.

Та знов хреста чудова сила
Проникла помрачений зор,
І сонні душі пробудила
Вказала нам святий прапор.

Той хрест, що побідив поганство,
Осяяв блиском і наш люд,
Прогнав страшну тьму ту — нянство,
Вказав нам ціль — науку й труд.

То-ж слава в вік Тобі, герою,
Ти, що могутю руков
Подвигнув хрест святий над тьмою,
Вказав нам нашу хоругву.

Ти проти тьми як вожд хоробрий,
Син Руси та її отець,
Ти пастир наш і пастир добрий,
І церкви нашої вінець.

Народ наш темний і убогий
В Тобі захистника знайшов,
Мов світла луч в його пороги
Твого навчання звук дійшов.

Він оживає, він кріпнєть ся
І славить Бога та Тебе,
І його мови звук ширить ся,
І його пісня знов живе.

І нам, що з людом тим готові
Піти у бої життєві,

Нераз Ти доказ дав любови,
Дбайливости вітцівської.

Під Твоїм, Пастирю, проводом
Нам не страшна та боротьба;
За церков, за права з народом
Стоять — в нас воля не слаба.

А днесь Тобі в заміну милу
За труд Твій щирий шлем привіт:
Житє своє, всю нашу силу
На той кладемо заповіт:

Що доки тиснуть нас окови
І кривда гнобить руський люд,
Не згасне в нас огонь любови,
Не пронаде наш ширий труд.

Сей вірш був друкований у друкарні Товариства імені Тараса Шевченка під зарядом Фр. Саринського у Львові в осєнн р. 1875 без підпису автора п. з. „Стихъ въ честь Его Высокопреосвященства куръ Юсѣфа Сембратовича, митрополита Галицкаго, Архієпископа Львовскаго и проч. и проч. въ нарочитый день тезоименія 26. Декаврія 1875 (7. Сѣчня 1876) въ чувствѣ искреннѣйшей благодарности и изряднаго почитанія Питомцами гр. к. ген. Семинаріи Львовской предложенный.“ Сей вірш я написав на просьбу питомців передану мені о. Василем Давидяком.

який праготовляючи його для друку поробив у мо-
їм рукописі деякі зміни. Тут подаю його в по-
правленій формі з перводрука (формат 4-го, кар-
ток непагінованих 4, титул і текст у обвідках,
власність Національного Музею у Львові. За ви-
значене примірника складаю подяку Вп. бібліоте-
карви того музею д-ру І. Свенціцкому. В бібліо-
графії І. Е. Левницького сей друк не зазначений.

9. Любов.

Хоч і пізнав би я всі мови
І ангелів і всіх людей,
А як би я не мав любови,
Був би як кимвал той твердий,
Був би як мідь гучна й пуста,
Й мертві були-б мої уста.

Хоть міг би я пророкувати,
Знав тайшки подій усіх,
І віру міг могутню мати,
Що й гори порушити-б міг,
А в серці-б я любови не мав,
Нічим би був, нічого-б не здолав.

І хоч би все добро своє
Віддав я бідним без принуки,

Хоч би і тіло та жите
Віддав на смерть, на тяжкі муки,
А в серці би любови не мав,
Нічим би був, нічого-б не здолав.

Любов бо довготерпелива,
Ласкава й смирна й знає честь,
Независна, не пакіслива, —
Любов за нас пішла на хрест.
Негорда, чести не бажає,
Терпить, відплати не шукає.

Гнів її далекий і все зле,
Неправда й раз її не тішить,
Лиш правда потішає все:
Все зносить, кождому все лишить,
Все вірить, все надію має,
І все, і все перетриває.

Любов ніколи не загине!
Хоч всі пророцтва заніміють,
Хоч людська мова в безвість злине,
Всею мудрість в шл. вітри розвіють,
Вона живе, все оживляє,
Вона все, все перетриває.

Друк. в часописі „Другъ“ 1875 р., ч. 22
з д. 15 (27) падолиста, ст. 213—14.

Сей вірш — парафраза ось яких рядків першого послання ап. Павла до Коринтян, гл. XIII, зач. 1—7.

II. Бунт Митуси.

I.

Князь Данило, світ-Романович
По кімнаті похажав;
Князь Данило, світ-Романович
Важку думу розважав.

Прийшли вісти в Галич до двора
Про нову гризню-змию,
Що збираєть ся на нього знов
У підгірському краю.

Йому пише Лан Данилович,
Вірний боярин його;
»Вставай, княже, і часу не трать,
Здави зло, щоб не зросло.

»Се Митуса із села в село
Ходить словом люд манить;
Його гнів, то іскра, — де лише
Впаде, там огонь горить.

»Поспішай же в наші сторони,
Поки ще пожежа не горить, —

Не бери ти війська сильного, —
Сила лютість роз'ярить.»

Ой не довго світ-Романович
Думу думав, — зве бояр,
І з трьома в підгірський край спішуть,
Бунту щоб гасить пожар.

А в дорозі Лан Данилович
Ім на зустріч ось спішуть:
»Ідьмо, княже, в замок Слободу, —
Там деєь ворог наш сидить.»

II.

Шумно-глухо в замку Слободі.
Тут з усієї сторони
Назбігалоєь люду простого
І бояр і старшини.

Всі килять гнівом-пенавністю
На Данила, на князя,
Всім горяча в жилах кров кищить.
І Митусини слова.

А Митуса старшину зазвав
На нараду до кімнат:

Там Митуса з ними міркував.
Як війну розпочинать.

»Трудна справа і тяжка борба, —
Рік Митуса до бояр, —
Як не з нами Лан Данилович,
Витязь і Литви й Татар.«

Аж на раз слуга в кімнату йде
І Митусі лист дає,
А співак читаючи письмо,
Ярий, то блідий стає.

Він скінчив, і сплеснув в руки враз.
»Радуйтеся!« — рік до старшини, —
»З нами в спілці Лан Данилович.
Перший краю сего син.«

І читали старшини письмо,
Й радість в кожного з лиця
Заяснила, як у мандрівця.
Що доходить до кінця.

Як було їх десять, так усі
Із кімнати враз спішать,
І сідають на буй-комонї.
К Яру Вовчому летять.

І чого-ж вони погнали там?
Лан Данилович їх зве.
На кого-ж вони лишили й як
Замок і житло своє?

Чом так прикро, сумно стало їм
Серед поли і ланів?
Тай Митуса чом не тїнить ся.
Лиш мовчить, мов занїмів?

III.

В Вовчїм Яру, коло жерела
Лан Данилович сидить:
В Вовчїм Яру, по гущавинах
Що так листем шелестить?

Чи се вітер теплий, весняний,
Чи звір лісовий, чи птах?
Чом сидить так Лан Данилович,
Мов його проймає страх?

Шелест чує, та не слухає,
Яру темного не зрить:
Його око в чисте жерело,
В небо синєє глядить.

Його думи у минулеє
Та прожитєє летять.

Молодості бої й радости
У душі його стоять.

І він бачить: над тим жерелом,
Де сидить він німо знов,
Лежить лицар гарний, молодий,
З ран глибоких ллєть ся кров.

Ранений в борбі з Татарами
Стратив сили, смерти жде,
Коли в тім з яру, з гущавини
Старий дід до нього йде.

Вправною рукою лицарю
Рани змив, спинає кров,
І в обійми взяв недужого
І поніс у свій покров.

Незнайомому житє вернув,
І вертає сонця світ,
Вітчині героя він спасє
Для діл славних і побід.

Тяжко образ сей минулости
Душу Лана зворухнув:
Той недужий — Лан Данилович,
А той дід Митуса був.

Сльози дві важкі й горячії
Блиснули йому в очах,
І до неба він лице підняв, —
Небо тихе, в серці страх.

Сильно в груди бєть ся серденько.
Та ось чути стук копит!
Се Митуса! Лан Данилович
Весь поблїд, та не дрижить.

IV.

Князь Данило світ-Романович
По кімнаті похожав,
А співак Митуса перед ним
В пута вкований стояв.

»Що-ж, Митусо, — відізвав ся князь, —
Де-ж поплечинки твої?
І як ти відповіси мені
За діла й слова свої?»

Відказав Митуса сміливо:
»Нічого не відповім,
Бо діла й слова мої тепер
Відомі і скрізь і всім.

»І не думай, що ти ворога
Свого в мені побідив!

І по дзвоник срібний простяглась
Богатирська рука.

Срібним звуком дзвоник задзвонив,
Дверь розкрилась тисова,
І забіле у ній широкий меч
І катівська голова.

Друк. у часописі „Другъ“ 1875, ч. 24, з д.
15 (27) грудня, ст. 569—571.

Імя давнього галицько-руського співака Митуси було відоме мені ще з гімназійних часів, коли я в другій томі читанки О. Барвінського для вишніх шкіл гімназ. прочитав віршу Костомарова п. з. Співець Митуса. Ся вірша, незвичайно сильна та плястична в представленю описаних у ній подій, написана гексаметрами, полишила в моїй душі деякий сумнів у тому, що автор представляє Митусу співаком, повним немотивованої нічим ненависти не тільки до князів, але також, можна сказати, до цілого тодішнього суспільно-політичного устрою. По словам Костомарова Митуса „шаблі не носить і грудний щитом не вкриває; піснями спле на князя, гострими ніби стрілами, піснями люд стурбував і хіть до війни підливає. Красних не хвалить дівич Митусина пісня шалена; мирного людям життя не пророчить, не гріє одваги на супостата; усобиці й смуту та пісня виводить.“

Сей песимістичний погляд на поезію Митуси ще сильніший підкреснений у промові Ми-

туси до князя Данила. Се було причиною, що я в своїй композиції поспробував троха інакше мотивувати виступ Митуси проти князя Данила, при чім, користуючи ся свободою поетичного помислу, відступив даліше від історичної дійсности, ніж се вчинив Костомаров.

Історичною основою вірші Костомарова треба вважати оповідане Галицько-волинського літопису під р. 1241, де після ряду кровавих битв та бурливих пригод читаємо ось яке оповідане: „Даниаъ же дворичного посла на Перемышль на Константина Рязаньского, посланного шть Ростислава, и владыкъ Перемышльскомъ коромолоующе с нимъ. И слышашъ Константинъ Индрѣа градѣи нани извѣже ночью. Индрѣи не оудоси его, но оудоси владыкъ, и слоути его разгравъ горды, и тоули нхъ кокровые раздра и прѣкычѣ нхъ колъчѣ и корѣсоуковыя раздрани кыша. Словоутого пѣвца Митосѣ, дравѣ за гордость не косоуѣкыша слоужити князю Даниаъ раздраного ныкы связаного привоша. Сирѣчь яко же рече Приточникъ: „Боуѣсть домъ твоего скрѣпѣть сѣ, кобрь и колъчѣ и азѣкъ сѣдѣать сѣ.“ Си же притчю речѣна кыша.“¹⁾

В осььому оповіданю можна бачити те, що бачив у ній іще в р. 1860 М. Макемнович, а власне оповідане про дім ворожого князеві Данилови єпископа чернігівського та його слуг, у яких числі був також „слоутиний“ співак Митуса. Класти сего співака в один ряд із староруським Бояном

¹⁾ Полное собрание русских летописей. Том II. Пнатьевская летопись. Издание второе С.-Петербург. 1908, стор. 794.

або співаком Ігоря нема підстави: пара йому хіба той „скопець Мануйло, п'вець гораздий“, що самотрьє із Греції прийшов до боголюбивого князя Мстислава в р. 1137.)

На мою думку, однак, це літописне оповідання не таке ясне і не таке просте, як здавалося Максимовичеві. Для нього не підлягало сумнівowi, що „Митуса (т. є Дмитрій) був визначний у своїй часі церковний співак, що належав до дяків перемиського єпископа, але не хотів перед тим прпстати до дяків князя Данила Романовича.“ Дивно тільки, чому літописець уважав потрібним назвати церковного дяка, „словутним“ і приписувати йому надмірну гордість, що не дозволяла йому вступити в службу князя. Чи староруське слово словутний має що спільного з пізнішим польським і руським прикметником славутний, що звичайно прикладав ся до міщан, се можна лишити непорішеним. У всякім разі з оповідання літопису видно, що Митуса мусів займати якесь далеко визначніше становище від простого, хоч би й як визначного єпископського дяка, коли гордість не дозволяла йому „служити князеві Данилові“. Не вадить завважити, що слова „служити князеві“ зовсім не значать стати його приватним слугою, а можуть значити радше — признати його зверхність над собою. Зі скупого на слова оповідання літопису не випливає зовсім, аби Митуса належав до хору співаків переми-

ського єпископа. Реченє про те, що його в до-світ незвичайним і неясно описаним стані („раздрана и шкы — варіант пишного рукоп. акы — звязана“) привели до князя Данила, звязаний із попереднім оповіданням про напад Данилового дворєцького Андрія на Перемишль зовсім механічно. Його можна розуміти так, що вхоплене та поневолене Митусєн відбуло ся в тім самім часі й тими самими людьми, але може й зовсім не в Перемишлі. Слова про стан Митусєн, в якім його приведено до Данила, в обох текстах літопису неясні, а толкованє Максимовича, що замісь „звизана“ треба читати „звизия“, не усуває труднощи, яку насуває слово раздрана. На мою думку те слово в звязку з попереднім оповіданням треба розуміти не „роздертого“, а тільки „обдертого“, а слово „шкы“ треба поправити не на „акы“, але радше на „лыкы“, що разом буде значити „обдертого і ликом звязаного“. Як відомо, в давніших часах личаними шкурами вязали воєнних бранців, і в давніших жерелах, особливо польських, дуже часто стрічаємо зворот, що Татари беруть людей „у лика“.

Признанє за Митусою становища світського співака, дружинника або боярина, що міг протипити ся князівській властї, дозволяло би нам сконстатувати в тодішній галицькій Русі категорію таких співаків, що займали визначні становища в тодішній суспільности. Що такі співаки мусіли бути, і що їх було не мало, про се свідчить текст Галицько-волинського літопису, в якім дуже часто стрічаємо місця незвичайно

¹⁾ М. Максимовичъ, Собрание сочинений, т. I. Київ, 1876, стор. 129—130.

поетичні та ляконічні, немов останки давніх пісень. Маємо також виразні свідчення про те, що після важливіших перемог князем складано похвальні пісні. Про таку пісню виразно сказано під р. 1251 по битві з Ятвягами, де сказано, що коли Данило вернув зі своїм братом із походу, визволивши багато невільників, „пісень славу пояху пма“ (Ор. сіт. стор. 813).

Очевидно мусіла се бути пісня історичного змісту, а опис битви, до якої вона відносила ся, справді високо поетичний. Досить буде навести отсі рядки:

Щатк же ихъ яко зарѣ стъ,
Шоломемъ же ихъ яко блнцю воох'дацию,
Копнемъ же ихъ дрѣзацинѣхъ
Къ роукахъ яко трости мизѣхъ.

Сей екскурс писано д. 1. червня 1913.

12. Схід сонця.¹⁾

З рамен тїни, з рамен ночи,
Із солодких сну обнятій
Вирвиєсь, серце! Край багатий
Блеск свій ось тобі розточить.
Ветань, о глинь, вже ніч минас!
Ветань, о глинь, вже день свитас.

¹⁾ Сей вірш, зложений на пам'ять першого з'їзду „Общества імени М. Качковського“ в Галич, виголосив я на деклямаційнім вечерку д. 8 (20) січня 1875 у великій салі Народного Дому.

Ветань схід сонця привитати,
Пісню раннюю співати!

Бо великий день витасм:
Він заблисне над сьм краєм.
Се день світла, се день слави.
Се день ясний, не кровавий,
Се день мира, не день бою,
День пісень і день любови.
О мій краю, над тобою,
То-ж витай в нім день обнови!

О, ще темно! Під покровом
Ночи снить весь світ, а в морі
Неба вічним, лазуровім
Тонуть і блідніють зорі.
І слезина за слезою
Із очей їх золотих
На наш край паде россою.
Тихо скрізь і вітер втих.
Тиха всю природу вкрила...
Ніч іще останній раз
Сил останки напружила,
Аби в сні вдержати нас.

О сильний предків наших Боже!
Чи за тяжку нам вину
Змінить ся мас ложе сну

Тут на холодне смертї ложе?
Твоя рука цілий світ водить
Тим шляхом, що Ти призначив:
Сини Твої — усі народи:
Чому-ж їх ворог розлучив?
Забулось їм, що перед Твоїм
Лицем усі одна рідня:
На брата йдуть зрадивим боєм,
Йому вже й заздрять світла дня.

О сильний предків наших Боже!
Ти-ж нам із давна призначив
Супроти тьми стояти на сторожі.
Глянь, ворог тьмою нас укрит.
О доки-ж, доки виглядати
Нам з півьми ночі світла дня?
І доки-ж, доки нам ридати,
Що тьма нас тисне і гризня?
О доки-ж, доки світ дрімає,
Не розкрива зі сну очий?
Доки не бачить і не знає,
Того, що Ти велів, Святий?

Любови, братньої любови
Поміж народами нема!
Устами всяк про неї мовить,
Але до діла душа німа.

Збуди, о Отче, своїм словом
Сей світ з важкої дрімоти!
А хоч би і могутнім громом
Збуди, безсильних захисти!
Чей грім, що гори в порох крушить,
Перед котрим земля дрожить,
Ті серця камяні порушить,
З них сон зжене і їх заставить жити.

Або пошли їм серед ночі
Свій промінь світла, Отче мій,
Най поразить їх сонні очі,
Бездільний прожене спокій!
Най блиск такий яркий засяє,
Аби зі сну увесь зірвав ся світ,
А чей при блиску тім пізнає,
Що в тьмі йому спасення нїт.

Тихо скрізь. Глубинь простору
Блідне, світло прочуває.
В гору, серце, в гору, в гору,
Бо там скорше світло сяє!
В гору, серце! Там сечають
Сили ночі, сили тьми:
Лини долами залягають
Довше, тяжше мрачні сні.
В гору, серце, на вершини

Тих Бескидів темно-синіх,
В гору, хоч тяжка дорога,
Ближнє світла, ближнє Бога.

А тепер поглинь довкола,
В даль поліннь крильми сокола!
Серце швидше бєть ся в груди,
Щось пречнете в душу лєть ся.
Чутя пові в серці будить,
Понад красм гєть несєть ся.

І в даль безконечну душа поринає,
І рамена сильні в безмір отвирас,
Вею землю, людий вєіх хотєла-б обняти,
Вєсь край свій багатий до серця прижати,
Братів з'єднати союзами згоди.
Піднять їх високо між инні народи:
Та ах, іще мряки густі туманами
Розсєли ся гордо над Русь ланами.

Земле пречудна, земле широка,
Мій рідний краю,
Чом тебе доси для серця й ока
Мряки вкривають?
Чом не ветаси ти, чом не снішши ти
Довгим походом
Там, де блиск сонця сьєє огнистий
Над світлим сходом?

Тихо, серце! Бач, широко
Вирпинає світла око!
Глянь, о, глянь, уже й над нами
Відчинились неба брами!
Глянь, уже щєзають мгли!
Глянь, орли вже шлях знайшли
В яєну світла вітчину:
Голосів вже тисяч зве:
} »Гей, вставайте вєі зо сну,
} Бо проклятий, хто засне!«

На руїнах предків слави
Новий цвіт нам процвіта':
Любов братня, що світ збавить,
Згода — доч небес свята.
На землі отій кровавій
Цвити, цвітко і живи!
Не дзвони нам предків слави,
Лини до діл потомків зви!
О, витай нам, пова зоре,
Братня згода, нам витай,
Бо з тобою світла море
Розіллєть ся на наш край.

Друк. в часописі „Другъ“ 1876, ч. 2, з д.
15 (27) сїчня ст. 18—19.

13. Задунайська пісня.

Над Дунаєм тиха зоря сходить,
З-за мгли сумно на край поглядає.
»Чом ти, чом ти румянши ся, зоре?«
»Кров славянська так лице вкрасила.«

Славянська кров пливе струями
Так, як століти вже пліла:
Та вже огнем, а не слезами
Славянську землю заняла.
Хоч кров пливе, то дмуться груди,
Пожар горить — з ним месть і гнів:
І хоч тиран лютеє воює,
То час свободи вже наспів.
Крізь кров, пожежі й меч і месть.
Свобода йде і слава й честь.

Стоять гори довгими рядами,
На Герцеговину поглядають.
»Чом ви, чом ви задрожали, гори?«
»Марко Кралевиц, герой наш давній
Се здригнув ся зі сну вікового.
Меч сталевий у гору підносить:

Богатирський кінь конитом тупнув, —
Сон кінчить ся Кралевица Марка.«¹⁾

О, встань, о, встань, герою сонний,
І глянь на край коханий свій,
На залив ворогів бездонний. —
О встань і ворогів розвій!
Тебе пізнають, хоч минули
Вже літ сотки, як ти заснув:
Вони меча ще не забули,
Що в крові їх не раз тонує.
Лини меч, пожежі й кров і месть.
Смерть принесе вразам, нам честь!

Та ні, ти спи! Благий твій сон
Най не мутить кров, месть, прокльон!
Ти спи, про щастє наше спи.

¹⁾ Марко Кралевиц, національний герой задунайських Славян, про якого переказ говорить, що від часу перших турецьких нападів він лежить заклятий у одній печері в горах. При його ногах стоїть кінь, а в головах стремить меч, який сей герой у остатній хвилі воїн по рукояті у скалу. Коли меч зовсім вилізе зі скали, а кінь із'їсть усю вязанку зачарованої трави й тупне ногою, тоді встане Марко, аби знов бороти ся з Турками і освободити придунайських Славян.

Бо ще живуть твої сніи.
Їх не убив Востока пан,
Їх не зламав тягар кайдан,
Ні рабський спідлив їх поклін,
На них не спаде твій проклін.

Неволя їм огнем була, —
З огню виходить сталь цїла;
Неволя — хмара, над котрою
Вони розблиснули дугою.
Вони хоч гнїли, та не впали.
І хоч терпіли, то мовчали,
І хоч мовчали, меч остріли,
В молитві набирали сили.

Ти сні, герою наш, о сні!
Про лїнше щастє-долю сні!
Про лїнше щастє, як у нас.
І про час лїнний, як сей час.
І про світ лїнний, як сей світ,
Про бої, як за давніх лїт.

Вітер віс понад мур Требїня.
»Що на вас так червонїє, мури?«
»Се турецькі хоругви кроваві,
Що їх вітер раз у раз колише.«

Шумно, буйно колиши ти,
Вітре, ті прапори!
Незадовго з-під них блисне
Огнянеє море.
Незадовго за тобою
Злетять слави дїти,
Ворогів скупати в крові,
В пожежі загіти.
Незадовго над півмісяць
Хрест тут підійметь ся,
А о хрест той вся турецька
Сила розібеть ся.
Незадовго встане пімєта
З Косового поля,
Мілон Обіліч устане,
Підійметь ся воля.
Незадовго Серби брати
Злинуть у ті гори,
Ляжуть голови турецькі,
Впадуть їх прапори.

О, сербська земле, де-ж ти дїла
Горячу память старини,
Що в дїтїй твоїх серцях тїла?
Чому не бухне жар страшний,

Щоб спільного врага спалити,
Що рад би всіх Славян залити?

Подайте руку угнетеним
У поміч братнюю братам,
Потїху в гору всім нужденним,
Оружжя свободи борцям!
Ступіть слїдами Чорногори,
Метїть пам'ятку Косових нїль!
Ваш Бог — Бог свободи. По морі
Страждання шлях, свобода — цїль.

Мілане, трон щоб удержати,
А на тїм тронї лиш себе,
Ти грабарем волни ся стати,
Що братню вільність в грїб гребе.
Покинь лукаву дорогу!
Огонь горить, він розіллється;
Огонь дійде до трону твого,
Від нього й власть твоя займеть ся.

Брати Славяни, Бог свободи
І вас зове на бій святий!
Вставайте, братнії народи,
Звалїть тирана з висоти!
Він не опреть ся вам, він хорий.

В Європі встане день новий.
»Герцоговина й Чорногора«,
Най буде клич ваш боевий!

Друковано в часописї „Другъ“ 1876, ч. 3
із д. 15 (27) січня, ст. 33—4.

14. Поступовець.

Бадей роди Івана,
Іванъ роди Петра;
Отъ дїдушки болвана
Какого ждять добра?

А. С. Пушкинъ.

Він щирий чоловік — ні слова проти того!
Він любить все своє і не попустить свого,
Хоть рака лазь!

Він кождому як раз у очі скаже сміло:
»Се зле, а се дурне!« і »Не твоє в тїм діло.«
»До свого зась!«

Він чесний чоловік. Коли сварить ся з вами,
Доказувати вам не стане кулаками,
Що »Ось я прав!«

Він чесно вас зганьбить, хоч в запалї не знає.
Що правди й лїбїки в словах його не має.
Мов біс їх взяв.

Та лиш одно біда, що хоч інше й пів кони
Не числить літ, уже одну незмінну вхопив
Ідею він:

Уже як раз дійшов до жерела науки,
Всю мудрість висербав без праці і без муки.
І лиш гуде мов дзвін.

Тепер уже ні кує! Він чоловік скінчений.
Йому й які думки, аби й який учений —
Не повинна.

Хоч думаєш: »Де він того ума набрав ся?
Хиба тоді, як ще із букваря навчав ся,
Що *наш-аз* — на.«

Та жарт на бік! Він муж май-моцно серйозний.
Для нього весь ваш труд пікчемний, курйозний,
Дитяча гра.

Він виріє вже давно із праці для народа.
»Гм, гм, бо то мені часу і труду шкода.
Робить на себе тра!«

Та хоч не Цицерон, хоч не оратор славний,
Він на слова скупий, та ворог вічний явний
Екстремів всіх.

»Я, я за поступом. Та ті гадки новії,
То згуба наша. Гм... і на екстремі тії
Пристати — гріх.

»Люблю я свій язик, та хто 'го «коверкає»,
Де можна, там якісь провінційялізми пхає,
Тої ворог мій.

»Я згоди хочу, та не зміню гадки своєї,
Бо так чинати ся раз тої, а раз сеї,
То... гм... застій!

»Люблю я свій народ! Та хто 'го викидає,
Тої — будьте ласкаві! — Усе тут упадає!
То... то дарма!

»Най буде поступ, та екстремі — храни нас
[Боже!
А впрочім говоріть хоч сто літ — не поможе!
Даруйте! Коли так, то
[ради вже нема.«

Друковано в часописі „Другъ“ 1876, ч. 21,
ст. 321 з підписом „Миронъ“.

15. Лицар.

(За Гайне-м).

Ой був то раз лицар понурий, німий,
Лице мав бліде та запале!
Ходив і хитав ся й дрожав мов старий,
Мов сні його в день обіймали.

Нездара він був, недотепа такий...
Куди лише пілв ся, дівки і квітки
У голос за нам реготали.

Людий він бояв ся. Звичайно сидів
Сам в темному кутку дома;
Там тужно когось мов обняти хотів,
Та не говорив ані слова.
Та скоро лиш північ наляже на світ,
Щось дивно, чарівно звенить і брешить,
І дверь відчиняєсь тисова.

Тихесенько входить кохана його
У сукнях із морської піни;
Лице наче рожа, як мармур чоло,
У чівці брилянти й рубіни.
А коси мов золото з рамен пливуть,
А очка у серце жар роскоші ллють —
Обійми їх бачуть лиш стіни.

Він сильно-любовно її обнима',
Холодний — огнем він палає;
Блідий — паленіє, задуми нема,
Несмілий — відвагою сяє.
Вона з ним несеєть ся, й хитруня — на раз
Підходить тихенько і виглядить час —
Завоєм лице закриває.

І враз зачарованим бачить ся він
В підводні хрустальні палати:
Здивований зір осліпля йому стін
Несказаний відблиск багатий.
В обіймах русалки мов пияний лежить,
В очах їх любов, страсть і розкіш горить
Під духів веселі кантати.

І музика й спів переливами ллєєь,
В танках летять духи, мов носять їх крила.
Та він забуває себе й світ увесь,
Бо в нього в обіймах спить мила.
В тім світла погасли, хор духів утих, —
Оглянув ся лицар по стінах пустих —
Його се комірка похила.

Друковано в збірці „Баляды и рассказы“
(Письма Ивана Франка I, Львовъ 1876), ст. 3—4.

16. Данина.

Хозарська дружина розбоєм жила,
Вона над Дніпро за розбоєм прийшла.

На горах Дніпрових град Київ стоїть,
А в городі тім троє братий княжить.

Післали Хозари сказати братам,
Данину платить степовим хижакам.

»Війна, як данини ви нам не даєте,
А де ми проїдем, трава не зросте.«

Кий, Хорив і Щек там князями були,
Вони таке слово Хозарам рекли:

»Житє наше мирне, війна не дя нас;
Данину ми даь вам готові сейчас.«

Хозари під містом табором стоять
І остріть оружє й на місто глядять.

А з міста післанці передом ідуть,
За ними на возі данину везуть.

Данину до хана шатра завезли,
Начальники там на пораду прийшли.

»Яку-ж ви данину від міста взяли?«
»Князі по мечу нам від дима дали.«

Начальники смотрять, дивуєть ся хан.
»Не добру, о хане, прислали нам дань!

»В один лини бік наше оружє стальне,
А зброя Полянів у два боки тне.

»Коли-ж вони з нами бороть ся почнуть,
Поки ми їх сто, наших двісті убють.

»І може прийде ще такий на нас час,
Що дань побирають вони будуть від нас.«

* * *

На кнївських горах розсїла ся тьма,
Та війську Полянів спочинку нема.

Тихесенько з Кнїва ряд за рядом
Спївають, де Хозари вколисані сном.

І рикнули роги, крик бою гуде...
Отсе-ж то загибіль Хозарам їде!

Страшний там був брєнькіт мечів тих
[стальних.
І годї счасать ся Хозарам від них.

Ой голосно вили вовки із лісів —
Хозарам мабуть похоронний се сїв.

А рано Хорє ясний підняв ся зза хмар, —
Все поле покрило ся трупом Хозар.

Лини хан їх полющений в путах сидить,
Здивованим оком на трупи глядить.

І в низ похилилась його голова,
А слух наче ловить зловіщі слова:

„Мабуть незабаром настане той час,
Що дань побирать вони будуть від нас.“

Друк. там-же, ст. 4—5.

Літописне оповіданє про хозарську данню містять ся в початковій, недатованій частині нашого найстаршого літопису перед р. 852, по смерті трьох київських братів Кня, Щека та Хорива. Читаємо там по фотолітографічному виданю тексту (Повѣсти временныхъ лѣтъ по Ипатьскому списку. СПб. 1871, стор. 12) ось що:

По снхъ же лѣтѣхъ по смѣрти браты сѣи
Быша [Поляны] ѡбиданы
Диреканы и нѣмѣи ѡколными.
И нандоша ѡ Козарѣ
Сѣдѣиши в лѣсѣхъ на горахъ.
И ркоша Козарѣ: „Платите намъ дань“.
Забмаше же Поляне,
И вѣдѣша ѡ дымѣ мечѣ.
И несѣша Козарѣ князю своѣмѣ
И къ старѣишинамъ своимъ,
И рѣша имѣ: „Се налѣзохомъ дань новѣ.“
Они же рѣша имѣ: „Ѡкѣдѣсѣ?“
Они же рѣша имѣ: „Е лѣсѣ на горахъ
Надъ рѣкою Дикпрѣвскою.“
Они же ркоша: „Что сѣтъ вѣдѣлѣ?“
Они же показаша мечѣ.
И рѣша старѣицѣ козарскѣи:
„Не добра дань, княжи!
Мы донскахомъ сѣ ѡрѣжьемъ
Ѡдиною страны, рѣкши сѣбѣ лѣми,
Я снхъ ѡрѣжьѣ ѡкоудѣ ѡстро, рѣкши лѣми.“

Онъ имѣтъ имѣти на насъ дань
И на нѣхъ странахъ“.
Се же сѣмѣсть сѣ все.

17. Арфярка.

Вона:

Поцілуй твої
Мов пожежа налять!
Скажи, милий, чому
Так ті очі горять?

Він:

Пригорішесь, поцілуй!
Не рознигуй мене!
Та-ж ти знаєш, душе,
Як люблю я тебе.

Вона:

Знаю я, милий мій,
Щирість всіх твоїх слів...
Та скажи, крім мене
Нинішніх ти не любив?

Він:

Сотий раз вже кленусь,
Що крім тебе в життю

Нікого не любив
І любить не хотю.

Вона :

Вірю вже. Не кленись!
Пощо-ж клятва в любови?
Та послухай, се хто
Там співа за дверми?

Він :

Се арфярка якась!
Мила, йди, скажи ти
З співом, бренькотом тим
Геть арфярці іти.

Вона :

Ні, мій милий! Той спів
І бреньк арф я люблю.
Най арфярка вийде,
Співа пісню свою!

І арфярка бліда
У світлицю вийшла,
І по ній і по нїм
Оком в-раз повела.

І веміхнула ся раз,
І веміхнула ся знов,

І з струн арфи різкий,
Острій бренькіт пішов.

Забрязчала одна
Голосная струна...
А арфярка? Ось що
Заспівала вона :

»Ktera holka bleđa
Ta se замуѣ ne vďa;
A ktera jako růѣ,
Ta je dobra dla muѣ,
Bude hezka ѣena.“

В тім здрігнула чогось,
І в руках їй худих
Арфа стала нїма
І струн бренькіт затих.

Він :

Вели, мила, сейчас
Геть арфярці іти!
Що за пісню якусь
Почала тут вести!

Вона :

Ні, най грає, як зна!
Най співає, що втне!

Та чом в тебе лице
Так бліде та хмарне?

Він:

Ет, пусте! Таких арф
І таких арфярок
Я не можу знести. *(До арфярки):*
Геть ти! Тут не пинок!

Вона (до арфярки):

Ні, не слухай його!
Заспівай ще що будь!
Про любов, чи про жаль,
Най хвилюєть ся груди!

Та арфярка бліда
Обернулась, пішла,
І стиснувши в руці
Арфу з-тиха рекла:

«Нині рік, нині рік
Він мене так стискав!
Завтра рік — він мене
Відіхнув і прогнав.»

Чув і він і вона
Ті страшні слова:

Він до неї схилився —
Відвернулася вона.

Друковано там-же ст. 6—8.

18. Аскольд і Дир під Царгородом.

Чого Царгородці трівожно біжать?

Наїзники Руси напали Царград.

Народ весь у храм у Софійський вбіга,
Слізми, молитвами спасення блага.

Наїзник у місто вже пре свої сили:
Варягів змий-човни всю пристань укрили.

Вже Греків надія у крові втопає:
Наїзник із пристані мури чінає.

А в тім, чи се військо, чи хрестовий хід
Іде по-за місто на Босфор в похід?

Старий патріарх, а з ним клир і народ
В одежах покутних підходять до вод.

Всі клякли. Їх сльози, молитви та спів
Дивують наїздців з далеких країв.

А в тім патріарх в гору зносить зір свій,
В Босфор погружає чудовий завій.

Завій сей посила за свого жити
Заступниця вірних, Пречиста свята.

Сміють ся Варяги й гукають: »Дарма!
Завій не поможе, як сили нема.«

Нараз що за трує, що за крик поветас?
Босфор мов сказивсь, беріг хвилями бе.

І стогне і приєка й клеоче вода,
Лунаєть ся беріг і в воду сгада!

В вирах потопились Варягів човни,
Наїзників сили щезли без війни.

Лини їх воеводи та Аскольд і Дир
Вертали зо сльозом до київських гір.

* * *

В Босфорі не раз ще шаліла війна,
Та кієвськи Варягів біліла стіна.

Минали століття, Царгород упав,
А костий Варягів Босфор не забрав.

Мов сторож, що нагло на чатах умер,
Вони ще біліють в пристани й тепер.

Друковано там-же ст. 8—10.

Літописне оповідане про напад Аскольда
й Дира на Царгород містить ся в найстаршій
літописі під р. 862 і виглядає по фотолітографіч-
ному текету (цитов. вид. ст. 15) ось як:

Иде Аскольдъ и Диръ на Грѣкъ,
И приде к дѣ, ахто Алханаа царь.
Царю же шведъшю на Игараны
И дошедшю емѣ Черноѣ рѣкы,
Кѣсть епархъ посла емѣ,
Яко Рѣсъ идеть на Царградъ.
И вероти сѧ царь.
Онъ же кнѣзь Гсѣда кшѣдъши
Алного оубиствѣ християномъ створиша,
И кѣ двою стѣ корабани
Царьградъ вѣстѣиша.
Царь же шѣа к городъ кнѣде
И с патриархѣмъ Фотимъ
Кѣ сѣрни церкви стѣи Бѣи кѣ Клахирѣкѣхъ
Кѣю нощѣ молитвѣ створиша —
Тако же конствѣмъ ризѣ стѣи Бѣа
О пѣсньми извѣстѣи к рѣкѣ влочиша.
Тишинѣ сѣрни и морю оукротившю сѧ
Якѣ вѣра с кѣтромъ вѣста,
И коалѣмъ вѣлкымъ вѣставшѣмъ засекѣ,
И вѣзвѣжнѣхъ Рѣси корѣла смѣти
И кѣ вѣргѣ извѣрже и нѣли и,
Яко мало нѣхъ О таковыи бѣды извѣвши сѧ
И кѣ сѣмъ си вѣзвратѣиша сѧ.

19. Шотляндська пісня.

(Із Пушкіна).

Проти крука крук летить,
Крук до крука так кричить:
«Круче, як би нам те знати,
Де обід будемо мати?»

Крук до крука у одвіт:
«Знаю я, де нам обід.
В чистім полі жовте жито,
Там козаченька убито.

«Хто і за що вбив його,
Знає лиш сокіл його,
Кінь вороний, та хіба ще
Його любячко гуляще.

«Сокіл в пущі улетів,
На коника ворог сів:
Любка милого їде свого —
Не вбитого, а живого.»

Друковано там-же ст. 10.

20. Рибак серед моря.

Розігралося Чорне море,
Розігралося мов звір,

Темний воздух перун поре,
Крутить ся й бушує вир.

Мов кроваве тигра око,
У яким і злість і страх,
Грас скісний промінь сонця
На розбурханих вирах.

Серед хвиль і піни й шуму
Чайка утлая несесть ся:
Крутить нею й киди море,
Ось-ось чайка розіб'єть ся.

А на чайці одинокий
Без весла рибак сидить,
І спокійно, мов байдужно
На тривогу хвиль глядить.

Його серця не трівають
Образ смерти серед фаль.
Чи жите йому набридло?
Чи життя йому не жаль?

Я не знаю. Він на хвилі
Погляда мов на рідню.
«Грайте, милі! А мій човник -
Видержить ще не одну.»

Серед шуму, клекотання
Тужну думку він завів,
Хоч глушнить мов голос музики
Странна буря його спів.

Він співає про вік давній,
Про щастливий предків час,
Про лицарські бої славі,
Про блиск слави, що погас.

Довго, тужно він виводить
На хисткім, слабім човні,
Хоч в найблизній може хвилі
Втихне спів на моря дні.

Друковано там-же ст. 11—12.

21. Князь Олег.

Князь Олег по боях тяжких відпочив,
В задумі по пинній кімнаті ходив,
І нетерпеливо в вікно поглядав:
Князь Олег, як видно, когось докидав.

Втворили ся двері, в кімнату йде
Старець і князеві поклін кладе.
Князь бистро поглинув йому в лице.
»Здоров будь, віщунце!« — йому рече.

»Скажи мені правду по своему дару:
Чи скоро й якою я смертю умру?«

Покірно виклонив ся віщун князю.
»Покинь відстороняти будучність свою!
Не знайде потіхи, хто її покров
Поєміє зірвати зухвалов руков.«

Князю мов би жару насипав у кров,
Він глинув на дїда наморщивши бров.
»Чи думаси, що я дитина така,
Що слово марнес мене вже й зника?
Як знаєш будучність, то всею й відкрий!
Як ні, я скажу: »Ти дурневіт старий!«

»Мій князю, дурити не змію я.
Сумна, невесела будучність твоя.
Твій кінь, що найбільше його любиш ти,
Той має загиньбіть тобі принести.«

»Як так, на Перуна клену ся я,
Що більше не сяду на того коня.«

* * *

Летіли літа, мов Дніпра бистрота,
Князь Олег з війни знов до дому верта:
В далекий похід він із військом ходив,
Хозар, степових хизаків побідив.

Народ веселить ся, настав уже мир:
Князь Олег дружину зивас на шир.
Весело три дні і три ночі пройшли:
Вони погуляти на лови пішли.

Дітира узберіже́м біліс пісок.
А по за піском тим сосновий лісок:
На краю ліска на тім білім піску
Білийний кістик. — кому він по знаку?

«Любимець твій, княже, — конюх відповів, —
Твій кінь, що прогнать його в степ ти велів.
Що ми його гнали, не хотів він до тих
Свобідних вертатъ табунів стенових.
І все лиш маячив пісками він сам,
Аж раз ми здохлого знайшли його там.»

«Мій щирий приятель!» — князь Олег
[сказав —
На білії кості з жалем поглядав.
«Я смерть йому вдіяв, прогнав його сам,
Повірів дурисвіта діда словам.»

Князь Олег до лоба ногою діткнув.
В тій хвилі в позі біль страшенний почув.
Бо в лобі тім краса сиділа змня,
І зубом отруйним шингула князя.

Князь Олег хитнув ся і весь задрожав.
«Проклятий віщуне, ти правду сказав!»
Князь Олег посинів, зір в небо здійма,
Дружина до нього — в нім духу нема.

Друковано там-же ст. 12—14.

Жерелом сего поетичного оповідання треба
вважати поетичне оповідане нашого найстаршого
літопису, яке по т. зв. Іпатієвій копії в фотолі-
тографічнім виданю в реконструкції на первісну
віршову форму виглядає ось як:

И живаше Олегъ въ Киевѣ
Миръ имѣи къ всѣмъ странамъ
И приепѣ осень, и поманѣ Олегъ
Конь свои иже еѣ поставилъ
Кормити и не всѣдати нани.
Еѣ бо преже въпрощалъ колъхукъ:
«Що чого ми вѣсть оумьрети?»
И рече словоу Одинъ кѣденикъ:
«Княже, конь, его же любилиши,
И ѣздиши на немъ,
Що того ти оумьрети».
Олегъ же принявъ въ оумѣ си
Рече: «Николи же всадоу на конь,
Ни вижю его коде того».
И повѣлѣ кормити и
И не водити его къ нимоу.
И пребысть нѣколко лѣтъ не дѣла его,
Донде-же и на Грѣкъ иде.
И пришедшу емѣ къ Киевѣ,
И пребысть чотыры лѣта.

На патос а́то поманѣ конь свон,
 Ът нѣго жи бахѣ рекъан влѣсен
 Оумрѣти Ѡльгови.
 И призна старѣшиннѣ конюхомъ
 Рѣка: „Кдѣ бѣть конь мон,
 Ъго же бѣхъ поставилъ
 Кормити и бакѣсти вѣго?“
 Онъ же рече: „Оумирахъ бѣть“.
 Олѣга же посмѣхъ са
 И оукори кѣдѣсника рѣка:
 „Тотъ неправо молвѣть колѣснѣ!
 Конь оумирахъ, ла и жияхъ!“
 Я повѣлѣхъ ѡсѣдлати конь.
 „Да-ть вижю кости вѣго“.
 И приѣхъ на мѣсто, идежи
 Бахѣ лежаци кости вѣго
 И лѣвъ голъ. И слѣзъ съ конѣ
 Посмѣхъ са рѣка:
 „Ът сѣго ли лѣва смѣрть мнѣ взѣти?“
 И вѣстѣпн ногою на лѣвъ.
 И выникнѣчи замѣхъ
 И оуканѣнѣ и в ногѣ,
 И с' того разколѣхъ са оумьре.
 И плакаша са по немъ
 Кѣтъ люднѣ плачѣмъ вѣанкомъ,
 И нѣсоша и, и погребѣша и
 На горѣ, нжи глѣтъ са Цѣковнѣца;
 Бѣть жи могила вѣго до сѣго дни
 Славетъ могила Ѡльгова.

22. Керманич.

Черемошем бистрим, шумливим
 На доли дараба летить,
 Керманич на ній молоденький
 В Черемоша води глядить.

В керманича серце мутить ся,
 А з ока сльиває слеза.
 Лиш керму поводить поводи
 По хвилях робуча рука.

Мов утка, дараба ось поре
 Спокійну, широку глубинь,
 І в воду понуривши очі
 Вдивив ся керманич-тегінь.

А в тім — чи се сон, чи се ява? —
 Крізь стьози ввижась йому,
 Що ось надиллива над чудесну
 Підводну палату скляну.

З вікна її очі до нього
 Дівочі якісь піднялись:
 Дівчина та — Боже єдиний! —
 Та, що він покинув колись.

І слухає швидко керманч...
Дівчина та плаче й співа:
»До мене, мій милий, до мене!
Чекаю на тебе жива.

»Хоч нас розлучили злі люди,
А смерть принесе нам спокій.
Ходи, тут твоя я на віки!
Ходи, тут на віки ти мій!»

Черемошем бистрим, шумливим
На доли дараба пливе:
В ній зломана керма, о беріг
Черемош дарабою бе.

Глибоко керманч, глибоко
Лежить у скляному дворі:
Що принесе о скелі дараба,
Йому вже то й не в голові.

Друковано там-же ст. 14—15.

23. Несчастлива.

(Із А. К. Толстого).

Чому-ж ти мене, тяжке горенько,
З світа не звето нещасливою,
Лиш роздерло в мій серце на-двоє?

Як не зійдець ся ранок з вечером,
Так не зжить ся двом добрим молодцям:
Ізза мене все вадять ся вони,
І оба мене лають-коренять.

Братік-ось мені дорікає так:
»По що ти пішла за паничка,
Втрутилась в рідню у перівнюю?
Ти відступнище, перевертнище,
Від рідних своїх ти відстайнище!»

»Бадічко ти мій, рідний братіку!
Я в рідню йому не вбивала ся:
Сам ти, братчику, намовив мене,
Намовив мене, віддавав мене».

А тут муж мені дорікає знов:
»Із якого ти роду-народу?
Яке віно ти принесла мені?
Тай і чим мене вчарувала ти,
Приговірнице, чародійнице,
Мене з моїми ти розлучнице?»

»Ой ти панє мій, милий мужу мій,
Нічим я тебе не пристрітила,
А взяв ти мене з волі вільної.
Не велике то й віно за мною;

Всього — серденько те покiрливе,
Голова тобі все послухная».

* * *

Переріє же хміль через річеньку,
З дуба одного та на другий дуб,
І кошиють ся поміж обома
Над водицею зеленіючи,
Туги-горенька тай не знаючи,
Оба дерева обіймаючи.

Друковано там-же ст. 15—16.

24. Святослав.

Прощаєть ся з матір'ю князь Святослав:
»Ой їду я, мамо, та в Переяслав.
Щасливий, веселий Болгарії край,
І нишню там котить ся срібний Дунай».
А в Ольги пустили ся сльози з очей.
»Не кидай рідні, сину мій дорогий!
Не бідний, а рідний і руський наш край,
Дніпра не замінить вам срібний Дунай.
В чужині там скарби, тай зрада-ж бо є!
Чужого забачнеш, а стратити своє».

Та дармо ридас і дармо благас:
Князь буйний дружини в похід закликає:

І нееньку стареньку у сльозах лишив,
За славою й сріблом в Болгарі сійшав.

Ой правду сказала та мати Святослава.
Де скарби, там зрада, а гіркість, де слава.
Воєс в Болгарії князь Святослав, —
Богато там гiр'я і лиха зазнав.
В тім з дому доносить: »О княже, вертай!
Орда Печенігів воєс твій край».

Ой екорим походом на Русь повертав
З богатим здобутком буйний Святослав:
А хвилі Дніпра по перогах шумлять,
В густих очеретах вороги сидять.

А Свінелд, стар лицар, сказав до князи:
»О княже, не видержить сила твоя.
Як нас у степу нападуть вороги,
Не зможемо їх удержати ваги.
У Гореунь хіба на зимівню вертай,
Весною-ж у рідний повернемо край».

»Мій край нападають поганські спли,
А ми маєм ждати спокійно весни?
Ні Грек не зликав нас, ні військо Болгар,
А тут стеновий би зликав нас дикар?»

Пливуть Дніпра води то тихо, то з шумом,
А військо князеве огорчене сумом.

А скоро ніч темна на степ налягла.
Орда Печенігів страшна надтягла.

Кровава була там і люта борба,
І падали трупи, в покіє мов трава:
І кровця лила ся рікою-рікою, —
Заледво де сотні уйшов з того бою.

У ранці кровавеє сонце сходитью,
І Русі великеє горе звістило:
Ось війська останки знесилені йдуть,
Киязи безголовий труп коні несуть.

А хан Печенігів в степу пирував,
На пир старшину свою всю завізвав.
Побіди він празник з ними обходив,
Із ерібної чаші на пирі тім пив.

Си чаша, то череп киязи Святослава.
Оправлений в ерібю — ось вся його слава!
На чаші тій напие лиш знати дас:
«Чужого забачеш, утратиш своє».

Літописне оповіданє про Святослава, відповідне змістови сеї поемки, в тексті кпівського літопису (наведене виданє ст. 49) виглядає ось як. Під роком 6675 (967) поміщена коротка звістка:

Иде Сѣслава на Дѣнай на Болгары,
И вѣншаша сѧ шдоуѣ Сѣслава Болгарѣ

И вѣа городовѣ ѣ, (80) по Дѣнаю,
И сѣде княжа в Периславици,
Вмѣа данѣ на Грѣцѣхѣ.

Далі під р. 968 іде поетичне оповіданє про напад Печенігів на Київ та про воеводу Претича, яке кінчить ся ось якою допискою:

Послашахъ Сѣслава къворзѣ вѣсѣхъ на кони
Сѣ дръжиною своєю и приде въ Киевѣ,
И цѣлоа мѣрѣ свою и дѣти свои
И сѣжали сѧ в вѣншѣхъ мѣ Печенѣхъ,
И сѣкра вѣи и прогна Печенѣхъ в полѣ,
И вѣсть мѣрно.

Під слідуячим роком 969 (ор. сіт. ст. 50 – 51) читаємо ось яке оповіданє:

Рече Сѣслава къ мѣри своей и къ козаром своимъ ѣ:
„Нѣмѣю ми вѣсть в Киевѣ жити;
Хочю жити в Периславици в Дѣнахъ,
Ико то вѣсть сѣрѣа земли моеи,
Ико тѣ всѣа благамъ сѣхадѣ сѧ;
Сѣт Грѣкъ паволоки, волоето, вино
И вѣкоши разноличнии,
И нѣхѣхъ (зам. не Чѣхѣхъ) и нѣзѣ Оугѣрѣхъ

[серебро и конюши,

Изѣ Рѣси же скоро и вѣсѣхъ и мѣдѣ и чѣладѣ“.
И рече вѣмѣ мѣти: „Идиши ли ма вѣлиѣ сѣцю?“
Бѣ ко разболѣла сѧ оуже Рече же вѣмѣ:
„Камо хоѣшишѣ мѣ мене?
Погриѣхъ ма иди, зможе хоѣшишѣ.“
И по трѣхъ днѣхъ оумре вѣла.

И плака са по нѣм сѣхъ бы и видѣти бы
И людѣ вси плачѣмъ великимъ,
И нѣмше погріешиа ю на мѣстѣ.

Літописне оповіданє не означає докладно, на яким місці похоронено Ольгу, а подає далі її заповіті, за яким слідує похвала Ользі (ст. 51—52). Далі під роком 991 літопис подає оповіданє про другий похід Святослава на Болгарів та його війну з Греками, а також договір із грецьким царем Циміскієм, яким Святослав був змушений закінчити сю війну. Далі читаємо (ст. 55):

Створиша же миръ Сѣтославъ съ Гръкъ,
И поиде к лодьмъ къ порогомъ.
И рече бѣмъ кевекадъ ітѣмъ Нѣмкнѣмъ:
„Понди княжи шкѣло на конѣхъ,
Стѣмъ ко Печенѣмъ в порѣзѣхъ.“
И не посадиша са и поиде къ лодьмъ.
Послаша же Периславци къ Печенѣмъ глѣмъ:
„Идегъ Сѣтославъ к Рѣсѣ.
Къ земъ нѣмкнѣ много оу Гръкъ,
И полонъ берисленъ,
И с маломъ дръжини.“
Бѣмшасѣ же Печенѣмъ сѣ застѣмша пороги.
И приде Сѣтославъ къ порогомъ,
И не бѣ азѣкъ прѣнти порогомъ,
И ста змѣкѣмъ къ Бѣлоцерѣмъ.
[И] не бѣ к нѣмъ крашна,
И кметъ глѣдъ вѣлѣмъ,
Шко по полѣгнѣмъ глѣмъ конача.
И змѣмъ Сѣтославъ, вѣснѣмъ же прѣспѣмъши
Поиде Сѣтославъ к пороги.

Під слідуєчим роком 972 читаємо коротке оповіданє про смерть Святослава, безпосередно пов'язане до попереднього:

Приде Сѣтославъ к пороги,
И нападе на нѣмъ Кѣрѣмъ, князь ичѣмъжѣмъ,
И оуниша Сѣтослава, и вѣмша голомъ его,
И волѣмъ его зѣмлаша чашѣмъ,
Олокашѣ лѣмъ его золотомъ,
И пѣмъхъ в нѣмъ.
Бѣмкнѣмъ же приде къ Києвѣмъ къ Ідрѣмъ.

Дописано для 10 падолиста 1913.

25. Русалка.

(із Пушкіна).

Над озером в глухій діброві
Спасав ся десь-копсь монахъ.
Все в праці тихій і суровій,
В задумі, пості й молитвахъ.
Вже смерті ждучи леда хвилі
Старий і гріб собі копав,
І щоб з жити ослободили,
Святих угодників благав.

Раз в літню пору край порога
Свої хаточки старий
Анахорет моливсь до Бога.
Смеркало. Пішовсь чорторий

На озері і дихав млою.
Бір почорнів. У небесах
Плив місяць смугов світляною.
Вдивився в хвилі наш монах.

Глядить, і страх його проймас,
І сам не знає, що пізнає.
І бачить: хвиля бризка, гас.
І тиха знов, гладка стає.
І враз легенька, мов тїнь почи.
Біленька, мов масвий сніг.
З хвиль дїва виплила, плюскоче,
І мовчки єїла на моріг.

На монаха глядить тужливо
І пинні коси чеше в лад...
Старий із острахом на диво
Глядить на ту чудову стать.
Вона головою хитнула,
Рукою старцеві кивнула,
І враз падучою звіздою
У сонних хвиль глибоїш пірнула.

Всю ніч не спав старий понурий
І не молився цілий день:
В думок зворушених він бурі
Вбачав ту дівчину лишень.

Знов мгла на борі ляговить ся,
Крізь хмари місяць прогляда,
І знов на березі дівця
Сидить чарівна та блїда.

Глядить, манить його до себе,
Цїлує, мов би з-пехоти,
То гас, плюскає ся в водах.
Регоче, плаче мов дити.
Монаха кличе й мов зітхас...
»Сюди! Сюди!« І звук брешить.
І знов у хвилях поринає
Серед нічної тишини.

На третій день пустинник сивий
До праці й труду вже не йшов.
Сидів над озером до почи,
Аж бір покрила мряка знов.
Розвіяв ранок тьму пічную, —
По монасі пронав і слух,
Лиш сиву бороду у хвилях
В час бурі бачив раз пастух.

Друковано там-же ст. 19—21.

26. Лімста за вбитого.

(Арабська дума, з Гетого).

I.

На стежці вбитий він
Під скелею лежить,
А кров його пливе,
Каміне червонить.

Вмираючи мені
Тягар він наложив, —
Не діжде враг, аби
Присягу я зломив.

»Сестрінче любий мій!
Грізний, хоробрий ти!
Я гину зрадою...
Ти смерть мою німсти!

»Хай лютий буде зір
Твій, як змії отруя,
А стяг розвятий твій
Хай смерть врагам віщує!*

І внали в груди мені
Слова ті мов скала.

І мов під тягаром
Душа нить почала.

Ох, бо порадишка
Судьба мені забрала,
І найщирішная
Душа світ попрощала!

В холодний день він був,
Мов сонця теплота,
А в спеку наче тїнь,
А в спрагу мов вода.

Мов олень биетрий був,
Веселий, мов дівчина,
Героя смілисть в нім,
А в тілі сила левина.

До ціли простий шлях
Вмів він усе знайти,
А зради він не знав,
Не хтів підступно йти.

Мов дощ з небес, так він
Лив щедро дари нам,
Мов грім з небес, ніс він
Загибіль ворогам.

А чорний волос у його
На плечі аж спадав,
А пинний перський плац
До стін йому спливав.

Та скоро в полі знак
До бою загримів,
Мов вовк голодний він
На добич так летів.

Він їздив сам, лиш меч
Йому товариш був
В Ємені кований —
Враг силу його чув.

Той плац, той меч не раз
Пізнавть могла горда
Вся гудзейітська
Хижацькая орда.

На плац той шайка їх
І на той меч стальний
Засіла — і мій друг
Згиб від тих лютих змій.

Глядїть, яку йому
Враг постіль зготував!

Верблюд би в скалах тих
Сам ноги поломав.

Сходиче сонечко
Зникало ся того.
Обдертого, в крові
Побачивши його.

Не радуй ся перед часом,
Погане племя злєс,
Бо в твоїй крові втонить ся
Весь біль душі моєї.

II.

Полудне жаркєє.
Наш відділ хоробрий вже збив ся
У куну тієную. Рушасм!
І ген за піски вже бог сонця
На сон свій склонив ся, —
Ми тигнем, мов хмари над гасм.

А кожного дух, наче меч:
А вірні мечі у піхвах.
При боці його кождий чус...
А кожного кінь наче тигр...
На сїрих, далеких степах
Шакаль, лиш наш похід вартус.

Ой ворог сон-зілля ¹⁾ не мало
У вечір хлистав,
І спить непробудно в таборі...
Гей, тут його відділ наш смілий
У самую пору напав!
Не вздрить уже ранньої зорі.

Зачніть-ж кровавес діло!
Смерть труни валить...
Два племена впали в могили,
А лиш не багато втекло. Увесь степ
Їх крові потоки зкрасили,
А від той убитому милий.

Їх кровю вгасили ми спрагу
Тяжких наших снів,
Горячий пісок напоїли...
З різні тої кожний із нас
Лиш меч весь у крові припіс,
А рани ми на тілі не вздріли.

Тепер нам сорбетів, вина подавай!
Я не знаю про заказ Корана!

¹⁾ Сон-зілля — опіум, якого вживають
східні народи для спровадження приємних снів.

По труді заплата! По битві страшний
Скоштуємо розкошів раю.
І втіх ні одна не вменшас нам рана.

Най меч мій булатний,
Най кінь вороний і усе!
Сьогодні зазнають, що радість і згода!
І як та пустиня в крові ворогів,
Так най-же кунасть ся пині в виші
Побіда мого народу!

Подай мені чашу тяжку, золоту,
Гей Савар бен-Амре, мій друже!
Та все-ж і убитого жаль,
І серце болить мене дуже.

З сталевої чаші ми смерті напій
Ворогам дали нашим,
Гудзеїлтам тут нині!
І гляньте, як твердо поснули вони!
Не грозить вже нам ані разу
Їх шапка посеред пустині.

А чуєте там, як пустиня
Уся гомонить
Гієн пронибаючим риком?
Он стадо вовків блискоких

До трупів ворожих летить,
Шакалі їх шарпають з криком.

Глядїть, онде кречети як
Із синього неба падуть
І гордо по трунах ступають!
Ось тут їм пожива! Ось тут
Нажруть ся до-сита вони,
Що вже й підлетїти в гору не здолають.

Друковано там-же ст. 21—24.

27. Хрест Чигиринський.

Гей в місті Чигиринї
Там церков — Спас святий,
В тій церкві хорошиє ся
Козацький хрест старий.
На тїм хресті до нинї
Ще давийї нашіє сєть:
»Мир мирним! На враждующих
Сам Бог і його хрест!«

У притворі до нинї
Старий той хрест стоїть,
Мов свідок лїт минувших,
Страшних забутих бїд.

І лиш слїпці старїї
З піснями на устах
Сидить мов сум могильний
У стїн того хреста.

І не одну співають
Вони старую вість
Про наше горе-лихо
Та про ворожу злість.
І серце смуток тисне
На вісти з тих часів,
І відірвать ся тяжко
Від тих старечих слів.

* * *

Весна настала красна,
Зацвів пахучий крин¹⁾;
Немов козак гулящий
Прибрав ся Чигирин.
Мов дівчина в неділю
Природа вбрана вся,
І наче плаче в серці,
Така її краса.

¹⁾ Крин — лілея.

Болоня край Чигрина
Не мраки залягли,
То два війська ворожі
До бою надтягли:
Брати два, ворогами
Роз'єднані з собов
Прийшли, аби пролити
Річками братню кров.

І стали проти себе
Тут Лях, а там козак,
Тут гордий пан, там низький,
Погорджений бідак:
Тут певність, там зневіра,
Тут жадоба, там жаль...
Ірзають бістрі коні,
Блищать до сонця сталь.

Гей, гордо пан Жолкевський
На коніку жене!
Гей, гордо людське військо
Рядом стоїть страшне!
А сугорби понуро,
Мов поле сині мгли
Не веселі козацькі
Ватаги облягли.

»Заждіть! — кричить Жолкевський. —
Раби, навчу я вас!
Не прийде вам охота
До бунту другий раз!»
Три шибеніці ставить
На горб, щоб кождий здрів.
І панне понад ними:
»Се жде бунтівників».

»Гетьмане Наливайку! —
Озвав ся Лобода, —
Се що таке на горбі?
Яка нова біда?
Чи стяг се, що в бій шляхту
Веде? Ану смотри!
Мені здасть ся, бачу,
Там шибеніці три».

А Наливайко каже:
»Щасть Боже їм і з тим!
Та ми підем до бою
Під знаменем свитим.
Гей, братя, хрест поставте
На горб, на нім письмо:
»Мир мирним! На враждущих
Сам Бог і хрест його».

Знов день настав, страшний
Зняла ся боротьба:
Немов огонь з водою,
Так перли війська два,
Чим вишене світле сонце
По небі в гору йшло,
Тим більш братської крові
На землю там пліло.

І стала послабати
Козацька сила вже...
Лютус пан Жолкевський
І в пень козацтво тне.
«Ось вам наука, хами, —
Так грізно він кричить, —
Як різати нашу шляхту
І села нам палить.»

І всі козацькі очі
Звернули ся на раз
До видного на горбі
Хреста в страшний той час.
І бачуть: чи се привид,
Чи правда? Із землі
Хрест дигасть ся звільна
І мов пліве у млі.

Мов невидимі руки
Несуть його — пліве
Аж там, де пан Жолкевський
У пень козацтво тне:
І серед босвища
Той хрест чудесний став.
Мов раменами кріпко
Козацтво застонав.

Всі бачучи те диво
Стоять мов умерлі...
Не гримають мушкети,
Не блискають шаблі.
В трівожі пан Жолкевський
З рук шаблю опустив:
Дивив ся, мов не бачив,
Стояв, мов і не жив.

А Наливайко крикнув:
«Так, братя, так і єсть!
Мир мирним! На враждущих
Сам Бог і його хрест!
За мною! Най пізнають
Ляхи, що з нами Біг,
Що проти Бога зміг ся,
Хто проти нас ся зміг!»

На захід вже сідало
Святе сонце в піз:
Кінчив ся при Чигирині
Бреньк стали, ломіт сине.
При шибеницях військо
Шляхетське полягло,
Рікою трупів много
І крові поплило.

Один лише Жолкевский
Уйшов, не згинув він:
За ним козацтво довго
Ще гнало ся в здогін.
»Зажди, — кричить козацтво, —
Жолкевский, та смотри!
А для кого-ж лишив ти
Ті шибениці три?»

* * *

Кроваве боєвище
Травою поросло:
Могили вкрили трупів.
Мов буря все пройшло.
Козацькі й людські сили
Розвіялись мов прах, —
Не згинула лиш незгода.
В вражді ще Русь і Лях.

І чи коли настане
Нам щасливіший час?
Чи завитає єдиість
І згода й мир до нас?
Бог знає. Та ми слова
Не зречемось того:
»Мир мирним! На враждунцх
Сам Бог і хрест його.»

Друковано там-же ст. 24—27, а також у календарі „Дибетрянка“ 1876, ст. 61—66.

Отся поемка основана на неісторичнім, хоч і досить поетичнім оповіданню про битву між Наливайком і Поляками під Чигирином у р. 1596, що вперше появилось ся в „Історіи Русовъ“ пп. Малої Росіи,“ приписаній Юрію Кошпеському, архієпископови білоруському, але написаній Полетикю й виданій О. Бодяньським у Москві 1846 р. В рукописі ся книга була відома першому історикови Малої Росії, Бантишови-Каменському, від якого переняв те оповіданє наш галицько-руський письменник Богдан Дідницький, у якого „Народной Історіи Русовъ отъ начала до новѣйшихъ временъ“ (Львовъ 1868 р., ч. II., ст. 96—98) се оповіданє читав я також іше бувши учеником гімназії в Дрогобчі. Подаю тут оповіданє „Історіи Русовъ“ (ст. 36—38) у перекладі на нашу мову.

„Гетьман Наливайко почувши, що польське військо збираєть ся до Черкас і Білої Церкви

в повнім озброєнні, почув себе змушеним зібрати також своє військо до Чигирина, і станув табором при ріці Тясмині, де укріпивши своє становище окопами та артилерією, дожидав почину від Поляків. Вони появили ся незабаром у величезній числі під проводом коронного гетьмана Жолкевського. Наливайко виставив проти них три білі хрещаті хоругви, се зн. три стяги з хрестами вишитими на них і з підписом або девізою: „Мир християнству, а на зачинців Бог і його хрест.“ Супроти цих знаків, що голосили мир, Поляки виставили три шибениці й повісили на них трьох руських висланців, Богуна, Войновича та Сулимку, яких гетьман вислав був у місто, і яких зараз перед обома військами повішено з написом „Кара бунтівникам.“

„Після сего Поляки вдарили на козацький табор. Наливайко завчасу уставив у закритім місці за табором засідку з добірного війська, усталеного в фалангу, і коли з обох боків почала ся завзята перестрілка з гармат і мушкетів і поле битви покрило ся димом, він вивів свою фалангу з засідки і вдарив усею силою в сам осередок польської армії. В той сам час рушили козаки з табору і взявши Поляків у два огні, змішали їх і завдали їм страшний погром. Білка та різня тягли ся більше як сім годин. Козаки бачучи безчесно погиблих, повішених своїх товаришів так розлютили ся на Поляків, що ані чути не хотіли про згоду або пардон. Рапених і повалених на землю добивали другим раз, а тих, що кидали ся в ріку та тонули, ви-

тягали арканами та різали. Втекою ратували ся тільки ті, що мали незвичайно бістрі коні; решта впала на місці, або була вбита в ристічці по степах. При розбиранні та хороненні тіл начислено й накарбовано по козацьки 17.330 мертвих Поляків. Ті трупи постягано купами довкола шибениць, де висіли товариші, і там закопано, а повішених знято, завезено до міста й похоронено з честю в церкві соборній чигиринській св. Спаса.“

Ціле те оповідання зовсім не історичне. Просторе оповідання про „трагедію Наливайка“ на основі сучасних жерел поміщене в книзі проф. М. Грушевського, Історії України-Руси, т. VII, ст. 208—232.

28. Коляда.

(Руським господарям).

I.

Гей, як то було із первовіку — Гей дай
В Господа Бога діточок много, [Боже!

А межі ними не дві зіриниці.

Не дві зіриниці, а дві зіриниці.

„Час вам, дітоньки, в світ розійти ся.

Ось тут даю вам хату й палату.

Ось тут даю вам плуг і шабельку, —

Все те даю вам та до вибору.“

Сестра молодша, бач, цікавіша.

Швидше сягнула, палату взяла.

Старшій сестриці хата зістала.
Сестра молодша, бач, цікавіша,
Скорше сягнула, шабельку взяла.
Старшій сестриці плуг полишала.

І розійшли ся у світ сестриці,
І стали жити близько при собі.
Близько при собі, напроти себе.
Старша сестриця в бідній хатині.
Молодша в ясній, пишній палаті:
Старша сестриця землицю оре
І засіває яреє жито,
А її ниви золотом вкриті:
Молодша ходить, шаблев воює.
Золото, срібло в палату зносить.

Довго жили так обі сестриці.
Довго жили так, не сварили ся.

Сестра молодша, хоч много мала,
Стала украдкою завидувати
Ярого жита, проса й пшениці.
Що росли буйно в її сестриці.

II.

Ой як то було із первовіку, — Гей, дай
Як Жиди Христа на муки брали, [Боже :

На муки брали, на хрест розпили, —
Пречиста Діва весь світ сходила.
Весь світ сходила, сина гляділа.
Гіркій стьози все проливала.
Білі ручки з жалю ломала.

А де унаде її стьозонька,
Там тобі стане зимна криниця:
Де білі ручки з жалю заломить,
Там тобі стане шумна діброва.
Шумна діброва з вітром говорить.
А де із жалю зітхне до Бога,
Там тобі росм ярі пчілоньки,
Ярі пчілоньки медок збирають.

Пречиста Діва весь світ перейшла.
Весь світ перейшла, сина не знайшла:
Весь світ за нею зазеленів ся,
Весь світ за нею розвеселив ся.

Ой сидить нані в пишній палаті.
Шабельку оштриє, думку думас.
Думку думас, слугів питає:
Що там за діва їде полями.
Їде полями, тяженько плаче,
Рученьки ломить, Господа молисть?
За нею поле зеленієть ся,
За нею річки розливають ся.

За нею діброви розвивають ся.
Біжить до неї, напроти неї.
Нехай не ходить по моїм полю!
Бистрії річки водами грають,
В поході військо моє синіють.»

Старша сестриця по полю ходить,
По полю ходять, кони рахує.
Рахує-числить, зчислити годі.
Старша сестриця задумала ся.
»Що то за дівчата по земі ступає.
По земі ступає, тяженько плаче,
Рученьки ломить, Господа молять?
За нею поле зеленієть ся.
За нею річки розвивають ся.
Шумні діброви розвивають ся.»

Старша сестриця пішла до неї.
Пішла до неї напроти неї.
За ручку бере, словом втішає.
Словом втішає, так промовляє:
»Ой не ходи ти, красна дівочо,
Ой не ходи ти світом блукати,
А ходи жити до моєї хати!
Я тобі рано ноги умюю.
Ноги умюю, сльози обумюю,
З твого серденька тугу прогоню.

Я тобі в днину світлоньку вберу,
Світлоньку вберу, їсти злагоджу.
Я тобі в вечір ліженько встелю.
Я тобі на сон ще й заспіваю.»

III.

В старшої сестри як бір пшениця — Г.
В старшої сестри ярес жито [д. Б. !
Колосом клонить, пісеньку дзвонить:
»Нас Мати божа благословляла,
Нам Мати божа зраст дарувала.
Бо божа Мати у нашій хаті.»

В ясної пані пшениці палати,
Пшениці палати з вітром валять ся:
В ясної пані острі шабельки.
Острі шабельки в боях щерблять ся.
Пів її краю, то гай в розмаю,
Пів її краю багна вкривають,
Багна вкривають, піски зепнають.

Ясна пані хоч много мала,
Позавиділа старшій сестриці:
Шабельку острить, думку думас.
І до слуг своїх так повідає:
»Спішіть ви скоро, вірші слуги,

Зв'яжіть в пута мою сестрицю.
Зв'яжіть в пута, приведіть тут!
Най відберу їй буйну пшеницю,
Най відберу їй ярес жито.»

Побігли слуги, швидко вернули.
Та ясній пані слово говорять:
»В твої сестриці в тісній хатині
Ясність велика, радість велика!
За столом сидить Пречиста Діва.
За столом сидить, за вечерею;
Твоя сестриця хлібн ломає.
Хлібн ломає, пісню співає.»

Ясна пані думку думас,
Думку думас, слуг посилав.
Слуг посилав, так промовляє:
»Ні на-що, слуги, ви не зважайте,
Мою сестрицю припроважайте!»

Побігли слуги, швидко вернули.
Та ясній пані слово говорять:
»Твої сестриці бідну хатину
Ангел сторожить, нам мечем грозить;
Ід тій господі приступиць годі.»

Ясна пані в гнів попадає.
В гнів попадає, сама рушає.

Велить сестрицю в пута кувати.
Велить їй власне поле орати,
Власне поле, та не для себе!

Ой сумно сонце в осени сяє,
Ой сумно літом шумить діброва.
Старша сестрици гіренько плаче.
По полю ходить, рученьки ломить.
Бога благас, так промовляє:
»Рости, рости ти, ярес жито!
Роди, роди ти, буйна пшеничко!
Я тебе орю, чорне поле,
Я засіваю, та не для себе.
Ясна пані хліб забирає.
Мої дітоньки з голоду плачуть,
З голоду плачуть, хлібця не бачуть.»

На чистім полі як бір пшениця,
На чистім полі ярес жито
Колосом клонить, пісеньку дзвонить:
»Нас Мати божа благословляла.
Нам Мати божа зрає дарувала.
Бо божа Мати у нашої хаті.»

IV.

А рад ти знати, чесний господарю — Г.
Хто ті зірниці, рідні сестриці? [д. Б.

Старша сестриця — Руська землиця.
Менша сестриця — Лядська землиця.
А рад ти знати, чесний господарю,
Коли скінчить ся старшої горе?
Пречиста Діва з сином царствує,
Пречиста Діва плач сестри чує.

А за тим словом бувай же здоров!
Дай тобі Боже в гору потіху,
Дай тобі Боже в нужді надію,
Дай тобі Боже сильную волю!
Збав тебе Боже від злих сусідів,
Збав від невірних синів вирідних,
Збав тебе Боже від тьми-неволі!

Весна настане, — сій жито яре,
Сій жито яре, яру пшеницю!
Осіннь настане, — збрай шастиво!
Зима настане, — пісні приносить;
Літо настане, — ти не журися,
Вийди на поле, поведи оком!

На чистім полі як бір пшениця,
На чистім полі ярес жито
Колосом клонить, пісеньку дзвонить:
«Нас божа Мати благословляла,

Нам божа Мати зраст дарувала.
Бо божа Мати у нашої хаті.»

Писано в Дулібах коло Стрия д. 24. грудня
1875. Друковано в вишє наведеної книжечці
ст. 27 — 32.

НАШІ ЧЕСНОТИ.

29. Я. Діяльність.

Була десята. Люд по вулицях глотив ся.
До своїх діл давно усяк уже манджав.
Зі сну здорового я йно-що пробудив ся
І в постели м'якій ще у пів-сні лежав.

Заледво сніданє, що служниця внесла ми,
Вигідно лежачи спожити я поспів,
Аж тут приятель мій, мов зв'язаний вітрами,
До мене напруго мов блискавка влетів.

«Добрый день! Ти ще спиши? Чи етиду ти
[не маєш?

От знаєш, повинну тобі спішу сказати!»
«Ну, що?» — «А наших пісень остатні числа
[знаєш?»

«Ні! Онде як прийшли, перушані лежать.»

»Чому-ж ти не читав?« — »Так якось від-
[вело ся.]

»Ах, голово дурна! Ану лиш прочитай!
Там діланє таке на Русі почало ся!
Тепер на певно в нас правдивий буде рай!«

»Ади, у руху все! Тут »Слово« — »Разом!« —
[клече —

»Візьмімо ся до діл і »русскість« боронім!
А ти, ізяцний наш, русейській наш язиче,
Стань чистий як вода, гучний неначе грім!«

»А там »Наука«, бач, премудро як навчас
Про Іллю Муромця наш темний, бідний люд,
Як тепло, горячо і твердо »защищає«
Вірючітательний, консервативний труд!

»Про »Раду Русскую« вже й не казати.
[Усюди.

Де лиш читать починає, насакає як раз
На звороти: »Не снім! Благословенні труди!«
Та »Вже прийшов і нам свободний праці час.«

»Де, де! Вже й »Ластівка« про працю скрізь
[цвіркоче.

Качковське Общество діяльне, що аж страх!
»Народний Дом« собі-ж до діла брать ся хоче.
І »Руська Матица« стрясєє »тїни прахъ«.

»Душа втішаєть ся і серце в груді скаче.
Коли подумаю, що се зачнєть ся в нас.
Бігме, вже видить ся, як все стає шпаче.
Як все росте, цвите! Та час бо вже, ой час!«

»А ти лежши та час марнуєш! Чи не стид же
Тобі, не хочєть ся йти також їх слідом?
Ну, рухай ся лишє! Вставай, збирай си
[швидше!

Пора зайяти ся і нам яким трудом.«

»Ти правду кажеш, а! — сказав і я огниєто. —
Вставати — ну, встаю. І знаєш, що? Ану,
Для »Друга« віну статю від разу ось на
[чнєто:

»До діла!« А потім ще на часок засну.«

30. Б. Патріотизм.

Пан-отчик наш, го-го! Дай Боже їм прожити!
За рускієтю стоять так твердо як скала.
З Ляхом вони — та де, й не стануть говорити.
Лиш Русь у них одна, величчя та ціла.

Я при виборах їх раз бачив. Серце в груді
Росло, коли я чув, як мовою твердою
Виборців гріли на ті виборів труди.
А люд довкола них стояв, мов під скалою.

І бачив потім я, всім серцем сокрушений,
Як лютились вони і лаяли весь світ,
Що чернь та темная, гідкий той люд мер-
[зенний
Не слухав ради їх, відкинув їх совіт.

»О ганьба Русинам!« — кричали патетично
Панотчик, за столом сидючи при вині, —
»Послом у нас Ляшок, «избранный вже вто-
[рично,
Хоча посольство те належить ся мені.«

»Та де там! Тих волів хоч довбнею між вуха.
Дарма! Послухає, притакне, ще й кивне.
А зробить так? Ні руш! Жидів, панів по-
[слуха!
Мов цип за ланими в чужий город майне.«

»І що я їм не раз наклепчу, наговорю,
І в карк не одному котюзі патовчу:
»Ти Русин! Лях твій враг! Ти голосуєш за
[мною!«
Куди там! Дурнів тих ніколи не навчу.«

І довго так іще пан-отчик глаголати.
Зворушила мене їх мова аж до сліз.

Та як до дому ми із міста повертали,
Я з хлопом здивав ся, що в плахті хопту ніс.

Зайшов у бесіду я з ним. Він таки з того
Самого був села, що й наш той пан-отець.
»Як там у вас?« — »А як? Все добре,
[слава Богу.
Пан-отчик нані — го, го! Вони всім нам
[отець.

»У них і пасіка і сад, будинки ладні,
Що Господи! Вони господар! А яка
Худібка! В домі їх хати які порядні!
Наслухав ся не раз я дива від дятла.«

»А що? Хиба самі в покоях не бували?«
»Бог з вами! Як же се? Хто вигадав? Таким
Замурзаним, брудним, як ми! То-ми б ся
[мапи.
Як би котрий посмів вийти! Он раз Яким.

»Братанич мій зайшов... Не дай-же Христе
[Боже,
Якої лайки він від пан-отця набрав!
А Мирона колись як випхнули, то може
По сходах разів п'ять униз він карбуляв.

«О ні, пан-отчик наш порядок люблять дуже.
Ну, знаєте, що ми? Простацтво. Де нам знать
Звичаї добрі? Звичайно, нам байдуже.
Вони-ж то день у день дурних розуму вчать.

«Не раз то й прикро нам. Звичайно, в чоло-
[віка,

Хоч і який неук, а честь своя то й є.
Та що робить? Не раз то й гірша ще по-
[бліка,

Як прийде дати що, а тут ось не стас.»

«Що дати? — запитав я, так собі цікавий. —
«А так, от трафить ся: народить ся, умре...
У пан-отця, то вже порядок на ті справи.
Як зажадають, то хоть круто, дати тре.

«Тай ще остатніми роками от настала
Нова біда... Якісь книжки. — Христос там
[зна,

По що і від чого. Громада вже складала
Щось десять раз на них. І пай би хоч одна

«Здала ся до чого! А я вже й допитав ся
Дяка, що в тих книжках написано? Сказав:
«Газета. Там стоїть, який де в світі став ся
Припадок, всячина.» Одну мабуть назвав.

«Наука.» другу знов, здасть ся. «Руська Рада.»
Але по що й на що складала ся на них
З послідного не раз у нас уся громада.
Бог знає! В нас ніхто не знає, що там в них.»

Богато говорив той селянин. «Та що то, —
Подумав я, — от хлоп, плете, аби плелось!
І на найдлинного чернь кидає болото.
І слухати брехні такої не ялось.»

І справді він брехав. Пять неділь нишії тому,
Я був у пан-отця. Гай, гай, таких людей
Не много начислиши у нас, відданих своєму
Краєви, щирих та сердечних, як отсей!

Який смачний обід! І як чудово грас
На фортеці їмость! Найстарша дочка
Французські повісті як ніч, так день читає...
Жаль тільки, що в селі біднота там така.

Говорять, у перед не так там зле було.
Ну, та тепер і скрізь настав недобрый час.
Йому-б на красну де параф'ю випадало,
Аби не бідував заслужений у нас.

Обід, говорю, був предобрый. Лиш припадок:
Десь служниця таріль розбила. Ну, за се

Взяла по-за-вуха три рази. То порядок!
На другий раз нехай обережнійш несе!

Над вечір там якийсь хлопчесько привітків ся.
»Я бідний сирота, — говорить, — вже три дні
Не їв... Шукаю служби де... Змилосердіть ся,
Найміть та нагоду, бо вже я геть зомлів.«

Пан-отчик у лице йому зирнув спокійно.
»А Русин ти?« — »А-я!« — Ну, йди-ж
[у божу путь!
Он може арендар прийме... Та стій-но, стій-но!
Затям се: Русинном твердим весь вік свій
[будь!«

31. В. Згідливість.

Безсонниця — крий Біг, що за погана річ!
Що диких-диких дум в одну безсонну ніч
По голові пройде! Не раз і дивно, брате,
Як ті думки могли в умі тобі поветати.

От раз в безсонну ніч прийшов мені на ум
Наш Безумович, стовп преславний наш Наум.
І поклик голосний його, яким до згоди
Він звав Рутенію. Згадав я короводи

І звади всі, які по тім пішли у нас,
Як славний Глоджимір Фарбінський був сей
[час
Готов рутенським всім стовпам подати руки,
І бесіду уже приладив для принуки.

Як наші молоді стовники на тім, здасть ся,
Сварились лиш, де той рутенський збір збе-
[реть ся;
Як »Сім братів святих« (всі сім в одній особі)
»До згоди« кликати »коли не тут, то в гробі.«

І як в кінці на те преславний Плосколюб
Рішучо відказав, що Безумович — »чоп«,
І що про згоду в нас немає доти й мови.
Поки весь руський мир не стане »акн Слово.«

Все те мов хмари йшло по голові мені:
Коли-ж над раном десь заснув я, то й у сні
Не щезли ті думки, хоч не гулії словами,
А просували ся чудними образами.

Ось бачить ся мені, що все так-так, ніщо,
Рутенія хропе, а сvari йдуть, як Бог
Від віку приказав... Аж десь з дебри виходить
Великий тлас і зве: »До згоди, Русь, до
[згоди!«

Я озирнув ся — хто і відки се кричить?
І бачу, се не тур, ані медвідь ричить.
А Безумович наш, Рутенців всіх вірада,
Дебра-ж, де він кричить, зоветь ся «Руська
[Рада.»

Гляджу, аж бачу враз, ворухнеть ся весь край,
І божий мир гуде, немов ті пчели в май.
І тягнуть ся усі, немов пшеничне тісто,
«До згоди!» — кричачи у славне Лева місто.

Поперед усіма пан-отчики в бричках,
Міряне позад них верхом на паличках
З усіх боків пливуть, мов води напшывають,
Собою місто все мов хмари покривають.

Між ними бачу я що найзнатійших всіх:
Ось тут і Плюсколоб, тут і Ковальський Міх,
Василько Мудрагель, Хвостовський Осмоглас-
[ник,

Святий Митро Політ, Нічому не причасник.

І Глодзимірко там Фарбінський, Аввакум
Многоглаголющий, там і старий Наум,
Преславний Безумович, всіх Рутенців слава,
І чесний наш отець Курендович Холява.

Всіх бачу, всіх у раз, і радію ся й сам,
Що ось, мовляв, конець вже буде всім свар-
[ням,

Що вся Рутенія зіллеть ся, хвала Богу,
Мов борці із всіх горників зілятий до одного.

І дар пророчени у собі я почув,
Коли весь той собор на площі ось загув,
І духом злетівши над тих людей юрбами,
Озвав ся я до них такими ось словами:

«О дай вам Господи, рутенські вівці, всім
Зійти ся радісно у стадовні однім,
А тому стадовні дай пастири благого,
Який би порівно стриг всіх вас до одного!»

«Дай Боже верему, щоб вуха в вас росли!
Дай Боже час сухий, щоб вам язички всхли!
Дай Боже повинь, щоб ваш бруд ополоскала,
І швидко щоб по вас лиш тая слава стала!»

Сказавши се я знов на землю лет спустив,
А здвиг весь за той час гудів, шумів і плив
На ринок тишучись широкою рікою,
Мене стис на камуз і поволик з собою.

Ті три сатири були написані в р. 1876,
та досі не друковані.

32. Товаришам із тюрми.

Обривають ся звільна всі пута,
Що визапи нас з давнім життям:
З давніх брудів і думка розкута, —
Ожнемо, брати, ожнемо!

Ожнемо новим ми, повійшим
І любовю огрітим життям:
Через хвилі мутні та бурливі
До щасливих країв попливем.

Через хвилі нещастя і неволі,
Мимо бур, пересудів, обмов,
Попливем до країни святої,
Де братерство і згода й любов.

Ми ступаєм до бою нового
Не за царство тиранів, царів,
Не за церков, попів ані Бога,
Ні за панство песитих панів.

Наша ціль — людське щастя і воля,
Розум владний без віри основ,
І братерство весике, всесвітнє,
Вільна праця і вільна любов!

Треба твердо нам в бою стояти,
Не лякаться, що впав перший ряд,
Хоч по трупах наперед ступати,
Ні на крок не вертати ся в зад.

Се-ж остатня війна! Се до бою
Чоловіцтво зі звірством стає,
Се побороє воля неволю,
»Царство боже« на землю зійде.

Не моїть ся вже більше до Бога:
»Най явить ся нам царство твоє!«
Бо молитва слаба там підмога,
Де лиш розум і труд у пригоді стає.

Не від Бога те царство нам зпаде,
Не святі його з неба знесуть,
Але власний наш розум посяде,
Сильна воля і спільний наш труд.

Друковано в місячнику „Громадський Друг“
1878, ст. 1—2.

33. Думка в тюрмі.

Ой рано я, рано устану,
На яснее небо погляну,

А небо як синій кришталь,
А в серці важкий суг і жал.

Веміхаєть ся небо без зміни,
Глядять на тюремні стіни.
А стіни пожовкли від сльіз.
Що ними просякли наскрізь.

Гей ясне небо, чому ти
Глядини так весело веміхнуते,
Пощо в ту прокляту куть
Ти плеш такий любий привіт?

Тут сльози, ти радість голосни:
Ти вільности запах приносиш.
А тут ось понура тюрма,
Могила тісна та німа.

Живий у могилу заритий
Гляджу я на світлом облитий,
На вільний, веселий той світ,
Кров жаром у жилах кипить.

За що мене в пута скували?
За що мені воленьку вziali?
Кому я і чим завинив?
Чи тим, що народ свій любив?

Бажав я дити скованих волі,
Дити скривджених красою долі,
І рівного права дити всіх, —
Се весь і єдиний мій гріх.

Друковано в тім-же часописі ч. 2, ст. 97.

34. Невільники.

Лежу я безсонний. Ніч темна,
І дощ цюпотить у вікно...
Бог зна-що верзеть ся на яві,
А думка усе про одно.

Усе про ту волю святую,
Що страчена так дорого,
Так чудно хороша! На серце
Знов суг цілоденний ляга.

Розпука обхоплює душу
І чорні думки шевелить:
«Ні, воля, то сон, а на світі
Ніхто не зазнав і не вздрить».

«Гляди у вікно лиш щоденно,
Де вулиці видно цятку, —

Там люди проходять усякі, —
Та їх придиви ся життю!

»Ось бідний, обдертий зарібник
Голоден стоїть, як туман, —
Се черева свого невільник.
А черево — найстарший пан.

»Там служниця з ранку на ринок
Із кошиком пильно біжить, —
Невільниця пані лихої,
З добра не пішла чей служити.

»А онде бабуся старенька.
В руках молитовник — пішла
У церков — не Бога свитого
Невільниця, але попа.

»Он в повозі муж із жоною
Напевно в театр імчать.
Держать ся за руки, а з рук тих
Невольничі пута брязчать.

»Чи се-ж та захвалена воля.
Де тисячі, тисячі сплять,
Жиють і вмирають, і навіть,
Як ти, про свободу й не снять?»

Ні, що-ж то? Хіба-ж я не бачу?
В блискучих коliesах летять
Построєні дами й панове,
Колеса о брук гуркотять.

Построєні дами й панове
Глядять так вільно на світ.
Сміють ся так голосно... Сміх їх
В мою аж доносить ся кліть.

»Се-ж вільні люди!« — згадав я
На хвилю. — Та ні бо, й вони
Невільники забагів своїх,
Дурниць, зіпсути та нудьги.

А в тім погадав я про сльози,
Про тисячів працю та кров.
Що ллєть ся в рабів тих кишені
Горючов ріков золотов.

І довго я мучивсь думками
Про світ той, домівку рабів:
Кров стукала сильно о мозок.
Неначе палив її гнів.

Кров стукає сильно о мозок,
І чорнії думи летять,

Мов панські коляси блискучі
По тімю в бігу торохтять.

Друковано там-же ст. 97—98.

35. Наука.

Сонет.

Хоч вічно злий тиран її вбива,
І переслідують підпійки власти,
Хоч п'ятьма рада в гріб її укласти,
Про те вона во вік, во вік жина.

Хоч вихор злюби знай при пій шаліє,
Хоч божим іменем і пій її кличе,
Хоч деспота рука її визнає гніє,
Вона все проста, все росте й міцніє.

Хоч людськість блудить часто манівцями,
Вона — спокійний, щирий провідник,
Шукає виходу з стежок блудних.

Хоч в горю й тьмі розлучними словами
Клинуть її люди, вона проклять не чує,
І для добра їх раз-у-раз працює.

Писано в р. 1878, досі не друковано.

З М І С Т.

	СТОП.
Переднє слово	3—7
1. Народня пісня, сонет ..	9
2. Моя пісня	10—12
3. Дві дороги, сонет	12—13
4. Наш образ, сонет	13—14
5. Могила	14—16
6. Від'їзд Гуцула	17—18
7. Наперед	18—20
8. Хрест	20—23
9. Любов	24—25
Церковно-славянський оригінал сеї вірші	26
10. Божеське в людським дусі.	27
11. Бунт Мптуси	28—37
Історичний екскурс до сеї вірші	38—40
12. Схід сонця	40—45
13. Задунайська пісня	46—51
14. Поступовець ..	51—53
15. Інцар. (За Гайнем)	53—55
16. Данина	55—58
Літописне жерело сеї вірші	58—59
17. Арфярка	59—63
18. Аскольд і Дпр під Царгородом	63—64
Літописне жерело сеї вірші	65

19. Шотландська пісня. (із Пушкіна) ..	66
20. Рибак серед моря	66—68
21. Князь Олег... ..	68—71
Літописне жерело сеї вірші ..	71—73
22. Керманч	73—74
23. Несчаслива (із А. К. Толстого)	74—76
24. Святослав	76—78
Літописне жерело сеї вірші ..	78—81
25. Русалка. (із Пушкіна)	81—85
26. Пімста за вбитого. (Арабська дума за Гетем)	84—90
27. Хрест Чигиринський	90—97
Жерело сеї вірші	97—99
28. Коляда. (Руським господарям) ..	99—107
29. Наші чесноти. А. Діяльність	107—109
30. Б. Патріотизм	109—114
31. В. Згідливість	114—117
32. Товаришам із тюрми	118—119
33. Думка в тюрмі	119—121
34. Невільники	121—124
35. Наука	124

Поправка. В першій реченню „Переднього
слова“ замість числа 1913 має бути 1914.

